

ZORA

Glasilo

slovenskega katoliškega dijaštva.

Obseg.

- k.: Boj pri Vogastogradu.
Ivan Marin: Povest jednega iz množice.
Bogdan Kazak: To in ono.
A.: Dub časa.

Glasnik: Slovensko vseučilišče. — Slov. kat. akad. društvo „Danica.“
— Dr. Frančišek Jankovič. — Odlomek iz poglavja: Furor
Teutonicus. — Kot slovansko filologije ...

Zora izide petkrat na leto in stane 1 gld., za dijake 60 nč.

Urednik: Anton Vadnal, stud. phil., Dunaj, IX. Porzellangasse 30.

Upravnik: Pavel Valjavec, cand. jur., Dunaj, V. Matzleinsdorferstrasse 76.

Oblastem odgovoren: Dr. Fr. Jankovič.

Na Dunaju

TISKARNA OO. MEHITARISTOV.

Podporno društvo za slovenske visokošolce na Dunaju.

Darila. Podporno društvo za slov. visokošolce na Dunaju je prejelo iz Kranja darilo 62 gld.; katere je mej. tamošnjimi rodoljubi nabral (pred kratkim umrl) dež. poslanec Viktor Globočnik. To svoto je društvu izročil gd. Ivan Varl, pravnik. Darovali so sledeči p. n. gospodje: Viktor Globočnik, c. k. notar, dež. posl., Vinko Majdič, veletržec, dr. Edvard Šavnik, zdravnik, dr. Val. Štempihar, odvetnik, po 5 gld.; Karol Šavnik, župan, ces. svetnik itd., 3 gld.; Karol Florijan, trg. in pos., Ivan Maselj, c. k. gimn. prof., vč. gd. Anton Mežnarec, dekan, škof. svetnik, Fran Omersa, trgovec, dr. Jak. Žmavec, c. k. gimn. prof., po 2 gld.; Fran Chrobath, trgovec, Avg. Drukar, not. kand., dr. Ed. Globočnik, zdravnik, Pavel Juvančič, dež. sod. svetnik, Al. Lavrenčič, knjigovodja, Janko Majdič, trg., Jože Majdič, trg., gospa Marija Marenčič, posestnica, Mavril Mayr, pivovarnar, Peter Mayr, pos., Tomo Pavšlar, pos. valj. mlina, vč. gd. dr. Fran Perne, veroučitelj, Ivan Pezdíč, šolski vodja, Ciril Pirc, trgovec, Konrad Pučnik, pos., dr. Fr. Prevc, odvetnik, vč. gd., Ivan Renier, kapelan, Vilj. Robida, c. k. fin. komisar, V. Rohrman, c. k. vladni tajnik, Ivan Rakove, trg., Ferd. Sajovic, trg., Fr. Sajowitz, hotelier, Ant. Štritof, c. k. gimn. prof., Fran Novak, c. k. gimn. prof., Ivan Valenčič, hranil. tajnik, Andrej Žumer, šolski nadzornik, Anton Korošec, živinozdravnik, vč. gd. Fr. Žvan, kapelan, po 1 gld. Neimenovana in gd. dr. Val. Korun, c. k. gimn. prof., po 50 nč. — Tekom meseca svečana so došla sledeča darila: Premil. knez in škof lavantinski dr. Mihael Napotnik (društveni ustanovnik), 10 gld. Iz Bleda: Vč. gd. Janez Oblak, župnik, 2 gld.; iz Boleana: Gd. Vinc. Vetrh, urad. juž. želez., 1 gld.; iz Bistrice Slovenske: Gd. dr. Urban Somer, odvetnik, 3 gld.; iz Brežic: Gd. Lavoslav Schwentner, knjigotržec, 5 gld.; iz Dunaja: Gd. dr. Alojzij Homan, dvorni in sodni odvetnik, 5 gld.; gd. Alojzij Kremžar, mag. svetnik itd., 10 gld.; gd. Fr. Šuklje, dvorni svetnik, drž. posl. itd., 5 gld.; gd. Karol Dolenc, uradnik pri najvišjem rač. dvoru, 3 gld.; gd. Jos. Bahovec, žel. urad., 3 gld.; gd. Fr. Pečnik, provizor v lekarni c. k. bolnice cesarice Elizabete, 3 gld.; Žiga Sežun, c. k. likvidator blag. drž. dolgov, 5 gld.; gd. dr. M. Murko, docent na vseučilišču in gd. Alb. Tuschek, blagajničar, po 3 gld.; iz Gradca: Gd. dr. Ivan Klasine, odvetnik, 3 gld.; iz Gornice (na Koroškem): Vč. gd. Anton Trobeš, prošt, 2 gld.; iz Idrije: Gd. A. Laneinger, c. k. nadoskrbnik, Drag. Svoboda, c. k. inženir, Drag. Lapajne, župan, V. K., Talka, Vera, Milka, po 2 gld.; Martin Dežela, 1 gld.; iz Kaplje (na Koroškem): Vč. gd. Janez Ogriz, župnik, 2 gld.; iz Krašnje: Vč. gd. Franč. Kadunc, župnik, 2 gld.; iz Litije: Slavna posojilnica, 10 gld.; gd. Franč. Gerstenmayer, c. k. davčni nadzornik, 1 gld.; gd. Luka Svetec, c. k. notar, 5 gld.; iz Ljubljane: Gd. Štefan Klun, gostilničar in posestnik, 2 gld.; vč. gd. Jos. Jereb, župnik v. p., 1 gld. 50 n.; iz Moravč: Gd. M. J. Detela, posestnik, 1 gld.; iz Novega mesta: Vč. gd. Mat. Jeriha, kanonik, gd. dr. Fr. Detela, c. k. gimn. ravnatelj, gd. dr. Andrej Vojska, c. k. sodni nadsvetnik v. p., po 1 gld.; iz Poljčan: Gd. Janez Detiček, posestnik, 1 gld.; gd. Ferd. Ivanuš, trgovec, 2 gld.; iz Gornje Radgone: Gd.

Oton Ploj, c. k. notar, 2 gld.; iz Ptujja: Gd. dr. Tomaž Horvat, odvetnik, 3 gld.; iz Reichenburga: Gd. Josip Jerman, c. k. okr. kom., bivši dež. posl., 3 gld.; iz Semiča: Vč. gd. Anton Aleš, dekan, 3 gld.; iz Št. Lenarta (na Koroškem): Vč. gd. Henrik Angerer, dekan, 2 gld.; iz Št. Mohora (na Koroškem): Vč. gd. Jož. Fric, dekan, 5 gld.; iz Trojane: Gd. Fr. Konšek, 1 gld.; iz Zagorja: Gd. Alojzij Domicelj, 1 gld.; iz Železne Kaplje: Vč. gd. Franč. Lenc, župnik, 1 gld. — Za toliko blagih darov bodi najiskrenejša zahvala! Vsak, kdor more, spomni se bednih slovenskih velikošolcev na Dunaju! Darove hvaležno sprejema vč. gd. Fr. Jančar, monsignor, papeški častni komornik, župnik nemškega vit. reda, Dunaj, I. Singerstrasse 7. — Dr. Janko Pajk, tajnik. Jakob Pukl, predsednik.

Izpisek iz društvenih pravil. Podporno društvo za slov. visokošolce na Dunaju je bilo ustanovljeno leta 1888 o vladarski štiridesetletnici našega cesarja. Obstaja torej že deseto leto. V tem času si je pridobilo zares lepih zaslug za slovensko dijaštvo in izvršilo s tem dober kos narodnega dela. V sledečem podajamo najvažnejše točke društvenih pravil.

§. 2. Namen društvu je dobrodelen, podpirati namreč uboge in marljive dijake slovenske narodnosti, kateri se uče na vseučilišču, tehniku ali visoki šoli za zemljedelstvo, izjemoma pa kolikor moči tudi druge slovenske dijake na Dunaju.

§. 3. svoj namen dosega društvo, da daje podporo: a) na enkrat ali na večkrat; b) v gotovih rokih (na mesec, na četrť leta, na pol leta ali pa na vse leto); c) kako drugače.

§. 4. Društvena sredstva so:

I. letni prispevki: a) rednih udov, b) podpornikov;

II. prispevki: c) ustanovnikov, d) dobrotnikov;

III. e) dohodki podjetij, prirejenih po društvu: koncertov, slavnostnih večerov, predavanj i. t. d.; f) prihodki društvene imovine.

§. 5. Od društvenih dohodkov se smejo porabiti sami letni doneski rednih udov, podpornikov in dobrotnikov in pa obresti od glavnice. Doneski ustanovnikov, dohodki društvenih podjetij in volila so glavnična imovina ter se morajo dajati na obresti.

§. 6. Udje so: a) redni, b) podporniki, c) ustanovniki, in d) častni udje.

§. 7. Reden ud je vsak na Dunaju ali v dunajski okolici bivajoč Slovenec, ako plača vsaj tri goldinarje na leto.

§. 8. Podpornik je vsak, kdor plača vsaj pet goldinarjev na leto.

§. 9. Ustanovnik plača enkrat za vselej vsaj petdeset, pravna oseba pa sto goldinarjev, oni in ta na enkrat za vselej, ali pa najdalje v petih letnih enakih obrokih.

§. 11. Redni udje imajo pravico, da v obćem zboru predlagajo, glasujejo, volijo in morejo voljeni biti. Tudi smejo odboru predlagati óne, kateri so podpore vredni in potrebni.

Podporniki, ustanovniki in častni udje imajo, ako so Slovenci in v zboru navzoćni, iste pravice kakor redni udje.

§. 12. Dobrotniki društva se oni, kateri z darili ali kako drugače podpirajo društvene namene, če tudi niso udje.

§. 13. Imena podpornikov, ustanovnikov, častnih udov in dobrotnikov se morajo razglašati ter zapisovati v posebno knjigo spomenico.

Podpornemu društvu za slov. visokošolce na Dunaju so pretekli mesec darovali: V Bolcanu: g. Vinc. Vetrlih, uradnik juž. žel., 1 gl. V Bistrici slovenski: Vč. g. Anton Hajšek, dekan, kn. šk. konz. svetnik, častni kanonik i. t. d. 2 gl. Slavna posojilnica, 30 gl. V Brežicah: Slavna posojilnica, 15 gl. (letos uže drugič). V Celji: Visokorodni g. Anton pl. Sušič, c. kr. polkovnik, 15 gl. Na Dunaju: G. Jak. Bratkovič, c. kr. prof. v. p. 5 gl. g. Anton Koželj, vzgojevalec (društ. ustan.) 2 gl. Gospa Ana Pukl, posestnica (društ. ustan.) 10 gl. V Tramu: Slavna posojilnica, 10 gl. V Gorici: Vč. g. Dr. Tomaž Čerin, prof. bogosl. 3 gl. V Kamniku: G. Fr. Fischer, hôtelier 2 gl. V Laškem trgu: G. Konrad Elsbacher, trgovec, 3 gl. V Leskovcu: Vč. g. Dr. Jurij Šterbenec, dekan i. t. d. 4 gl. V Litiji: G. Ivan Jenko, načelnik postaje, 2 gl. V Ljubljani: G. Jakob Smolej, c. kr., dež. šolski nadzornik v p. 2 gl. V Podborštu (pri Kamniku): G. Andrej Svetlin, 2 gl. V Podmencu: Vč. g. Jos. Primšar, župnik, 3 gl. V Poljčanah: Vč. g. Janez Lenart, duh. svetnik, župnik, 1 gl. V Sv. Petru pri Gorici: Visokorodni g. Oskar grof Christalnigg, 1 gl. V Rakeku: G. Matilda Sebenikar, posestnica, 5 gl. V Sarajevu: G. Jakob Žnidaršič, prof. velike gimnazije, 5 gl. V Smledniku: Vč. g. Janez Karlin, župnik, 10 gl. V Timenici (na Koroškem): Vč. g. Jožef Pogačnik, 2 gl. Pri sv. Tomažu: G. Janko Škerlec, c. kr. poštar, 50 novč. Na Vojšćici: Vč. g. Karol Čigon, vikar, 1 gl. 20 n. Na Zili (na Koroškem): Vč. g. Jož. Strojnik, župnik, 50 novč. — Za toliko blagih darov bodi najiskrenejša zahvala. V šest mesecih je društveni odbor mej 51 revnih in marljivih visokošolcev razdelil 817 gl. 25 novč! Za to kdor le more naj daruja za mlade, bedne rojake na dunajskih visokih šolah! Vsak dar bode hvaležno prevzel društveni blagajnik: Vč. g. Francisek Jančar, monsignor, papeški častni komornik, župnik nemškega vit reda na Dunaju, I. Singerstrasse 7.

Zahvala. Akademičnemu društvu „Danica“ podarili so zadnji čas denarne zneske sledeči gospodje: F. Aysec, kapelan v Radovljici, 1 gl.; J. Rozman, župnik v Rakitni, 2 gl.; F. Rajčević, kurat v Trnji, 6 gl.; Jak. Pukl, c. kr. nadporočnik v. r. posestnik i. t. d. v Maria-Enzersdorfu, 3 gl.; Ant. Žlogar, župnik v Kranjski Gori, 150 gl.; Ant. Šinkovec, župnik v Jesenicah, 10 gl.; F. Pavlič, kapelan v Ljubljani, 1 gl.; Ant. Hajšek, dekan v Slov. Bistrici, 1 gl.; J. Janžekovič, kapelan v St. Rupertu, 1 gl.; M. Ljubša, kurat v Gradcu, 2 gl.; J. Vurkele, kapelan v Gornjem gradu, 150 gl.; M. Vales, kurat na Branici, 2 gl.; V. Eržen, špiritual v Ljubljani, 5 gl.; dr. J. Mantuani, c. kr. amanuenss v dvor. knjižnici na Dunaju, 1 gl.; dr. J. Žitnik, drž. poslanec, 5 gl.; J. Lenart, župnik v Poljčanah, 1 gl.; V. Levičnik, c. kr. finančni svetnik v Kranju, 3 gl.; iz Celja g. g. F. Ogradi, opat, 4 gl.; A. Rancigaj, 1 gl.; J. Kranšič, 1 gl.; R. Janežič, 1 gl.; dr. F. Janežič, 1 gl.; J. Kardinar, 1 gl.; J. Potovšek, 1 gl.; dr. F. Sedej, ravnatelj v Auguštinju, kot prispevek za „Pravnik“, 2 gl. Nadalje je poslalo kat. polit. društvo za Radoljski okraj ustanovnino, 15 gl. Vsem p. n. darovalcem se odbor tem potem najtopleje zahvaljuje.

Četrty letnik.

Mali traven 1898.

II. zvezek.

Boj pri Vogastogradu.

(Lirsko-epična pesem.)

I.

Boginja krasote
 Zagrinja ravnote
 In gore v zelenje,
 V zelenje in cvetje,
 Budi hrepenenje,
 Veselje in petje
 V grmovju, v dobravi

In novo življenje
 Pripravlja v naravi.
 Oj novo veselje
 Povsodi poraja
 Po zimi se hudi —
 Oj novo povelje
 Teptáno pomlaja
 Sloven i jo tudi!

Za selom hodi sel po domovini,
 Po ravnih poljih, po gorah visokih,
 V boljarjev stopa dome in seljakov,
 Ognjeno govori povsod in smelo:
 „Na noge, oj na noge, sini Slave,
 Iz vseh pokrájin zemlje krvno-svete!

Vzemite kopja, nabrusite meče
 In z mánoj v boj krvavi za domovje,
 Za vero dedno, bóginje, bogove!
 Vstanite in maščujte se nad vragi
 Za svečenike kruto pomorjéne,
 Za žrtvenike s krvjo oškropljéne,
 Za hrame in svetišča razdejana!
 Vstanite, mili dom oslobodite!
 Robovi ste, robovi so sinovi
 In róbinje so žéne, hčere vaše;
 Poljane plodonosne so puščave,
 Domovi vaši nične podrtine.
 In vi še hočete nositi sponse,
 V katere kuje nas protivnik zlobni?
 Ne; prost naš rod je bil od dób minolih
 In prost, ne rob, hče biti i pozneje.
 Za-tó mi osedlajte konje iskre,
 Vzemite kopja, nabrusite meče,
 Ostáвите soproge, dom in deco
 In z manoj idite v krvavo bitev —
 V krvavo bitev za domovje drago!
 Planite kakor levi na sovrage,
 Planite in borite se junaško,
 Da bode prosta domovina draga!“

Takó je slednji sel govoril.
 In vès slovenski svet
 Zavzét je bil in vnet
 Od žarnih teh besed.
 Zaupno mož je konja otovoril,
 Ostávil žéno, deco, dom
 In šel v usodni bojni grom
 Borit za stare se postave,
 Za čast bogóv mogočne Slave.
 In srca teh brezbrojnih čet
 Užiga Samo kralj, junakov cvet
 In jeden glas in jeden klic samó
 Iz široširnih dalj
 Mej roji temi se glasi ljubó:
 O živi, živi Samo kralj!

Mladenič enkrat lice še žarnó
 Poljubil je neveste drage,
 Potem poslovil se srčnó
 In s sladkim upom zmage
 Odšel je v boj nad vrage.
 In zbrali so se silni voji,
 Kipeči po morilnem boji,
 Od solnčnih trat zahoda,
 Od bujnih krajev vzhoda.
 Prišel je s severnih polján —
 Od Labe bistre, srebpene,
 Premnog junakov roj izbran.
 Prišli od Adrije so skalne stene
 Junaški, zagoreli sini
 Na pómoč dragej domovini.

II.

Vogastograd, Vogastograd,
 Kaj sredi tvojih sólčnatih livad
 Vnebrojnejdanes se vrsté množini
 Ponosni Slave sini?
 Kaj bliskajo morilni meči
 V svetlobi solnčnej se žareči?
 Kaj silni klic grozenja,
 Kaj krik in hrup močán
 Doneč preko poljan,
 Gorâ pomenja?

Trodnevna vroča bije bitev
 Za dôma se osloboditev,
 Za dôma slavo, čast
 In vragov zlih propast.

Na čilem konji, Samo, glej,
 Od vrste leta pa do vrste!
 Bodri, hrabri sobrate čvrste,
 Za vojem vodi voj
 V oslobodilni boj
 In govori srčno,
 Navdušeno takó:

Že tretjič solnce zatonilo bo
 Za gôre, a končana ni še bitev.
 Krepkó protivnikov stoji še roj,
 S porazom novim nam grozi oholo.
 Za-tó za mánoj vsi. še en napád!
 Pogumno se vzimo na sovrage,
 Ne strašimo njihovih se pušćie —
 Častná je pot iz boja v navk očetom.

In naš spomin bo drag unukom poznim:
 Nas bode blogoslavljaj svečenik,
 Ko žrtvoval rešilnim bo bogovom;
 Grobove naše matere poslej
 V izgled mladéničem bodò kazale:
 Junaki, ki v grobovih teh-le spé,
 Braniti znali čast so domovine!
 Za mánoj torej v boj, še en napád!
 Budilno gaslo slóboda nam bodi,
 Za domovino smrt nam bodi draga!

Končál je Samo slavni:
 Ohrabil brate in unel,
 Da vsak vesel,
 Po boji koprneč
 Zavihtel je morilni meč.
 In kakor tok močán,

Ko silovit prodrè jezove,
 Preplovi rodovitno plan,
 Uniči polj in vrtov sad,
 Potrga vse in pokonča
 In sto in sto cvetočih nad
 Iztrga oratarju iz srcá —

Takó za vojem voj
 Besnel je s Samom v boj.
 Hrabrilni krik in hrup strašan,
 Napolnjeval je vso raván,
 Odmeval je kopit pekét,
 Razlegal mečev se žvenkét
 In kakor v gozdu mah na mah
 Tesár podira jelke v prah,
 Takó so Sama hrabre čete
 Podirale mi vrage klete.
 V potokih tekla je kipeča kri!
 O glej, junakov mnogo v njej leži
 A boj le bolj in bolj besni . .
 V plamenu po osveti

In želji mili dom oteti
 Slovénov se iskré oči.
 Še en pritisk besneč
 Na vragov roj preteč
 In srd razvnet
 Slovenskih čet
 Uniči hrum
 Sovražnih trum — — — —
 In ni večerni róžnati še žar
 Po nebu se razlil ljubó,
 Končán bil bojni je vihár,
 Uničen vragov roj neštét
 In dom spet slóboden, otet.

*

Po vsem Slovenskem zadonela
 O zmagi tej je vest vesela.
 V naróčaji preslavnega junaka
 Nevesta z nova je slonela,
 Brezskrbna mati pri zibelki
 Otroku sladke pesmi pela.
 V zaščitji slóbode, miru
 Na polje hodil je selják
 In pod večeren tajen mrak
 Mirnó se vračal je domú.
 O vso Slovenijo prevel
 Čut nov je presladák!
 Čez dole, góre je donel
 Slovesno klic krepák:
 „Oj živi slóbode branitelj,
 Oj živi Samo, naš rešitelj!“

k.

Povest jednega iz množice.

Spisal Ivan Marin.

V.

večer ni bilo mogoče Valentinu niti stavka prečitati, kojega smisel bi razumel. Dobro čuteč svojo dolžnost je sedel k mizi, odprl knjigo in začel studirati. Toda že prvega stavka ni razumel, tudi potem ne, ko ga je že trikrat zaporedoma prečital. Njegov duh ni bil normalen. Ona ravnodušnost, ki ga je navdajala preje s tako sladkim mirom, se je pričela majati. Srca se je polastila mala razburjenost. Oči so se ustavile na stenski podobi in duh se je zamaknil nekam . . . Bog ve kam ?

Toda še nekaj družega je pripomoglo, da se je srce začelo vznemirjati. Ono čustvo, katero se je že jedenkrat vzbudilo, čustvo, ki je podobno čustvu krivde, se je ojačilo. In nehote so mu vstali v duhu — spomini.

Spomini! Kolika tolažba, kako sladko zadovoljstvo zanj ob drugih prilikah! Danes pa so mu bili ti spomini nadležni. Poskusil se jih je otresti, pa ni šlo. Izza okna so mu jele vstajati podobe . . . Zginil je zid — duh je stal nakrat v mali, revni vaški cerkvi. —

Bilo je takrat, ko je prišel prvič iz cesarskega mesta v svojo rojstno vas na počitnice. Božič je bil, in ni mogel strpeti v tujini — moj Bog, saj na sveti večer se požuri vsakdo, ki ima še dom in domače, ako mu je le mogoče, da ga praznuje za domačo mizo med svojimi dragimi.

Na sveti dan je stopil popoldne k slovesnim litanijam v domačo cerkvico. Navadno se je potisnil na koru v kotichek, da se ni preveč izpostavil pogledom radovednih pevk in pevcev. Iz tega koticčka je videl naravnost na oltar in imel razgled po celi cerkvi.

Litanije je peval stari, sivolasi župnik z mladeniškim ognjem. S konca so odpevali samo pevci in pevke; ko pa so zapeli: „Marija k Tebi uboge reve“ — zagrmela je cela cerkev.

Valentina se je polastilo blaženo čustvo pri tem pevanju in rad bi bil poslušal tako dolgo — dolgo. Segla mu je globoko v srce ta otroška navdušenost in čista nepokvarjena vera pevajočega ljudstva. Oh, na Dunaju je vse drugače! —

Ko je igginil župnik s strežnikom v žagradu, nastal je v cerkvi šum in prerivanje. Polagoma se je cerkev izpraznila. Pevci in pevke so bile prve s kora zunaj pred zvonikom, kjer se je nabiralo čakalcev in radovednežev. Valentin pa je ostal na koru v koticčku. Duša njegova se je zibala še v onem sladkem čustvovanju, ki sledi vživanju lepega prizora.

Cerkev je bila že prazna. Zunaj so začele naletavati bele snežinke in dan se je počel nagibati. Po cerkvi je legel tajinstven mrak, ki tako prija duši in jo polni s sladkimi čustvi. Sem pa tja je bilo razločiti v klopi staro ženico, ki je hitela moliti sv. rožni venec. Iz žagrada sem je pristopical stari cerkovnik — počasi v dve gubi se držeč. Stopil je tja k oltarju Matere Božje na levi strani, ki je bil že popolnoma zavit v temo. Potegnil je svetilko s stropa in prižgal.

Skozi rudeče steklo so se osuli žarki mile lučice in Valentin, ki je tičal še vedno v kottičku nemo zamišljen, je pri tej priči opazil na stopnici pred oltarjem mlado deklico. Bila je popolnoma mirna, ni kretnje ni storila — kakor soha je klečala ondi s povzdignenimi rokami, glavico obrnjeno v podobo Božje Porodnice. Rudeči žarki pa so se vsipali na črne kodre in na vitko telesce ter skakali iz obraza Presvete na glavico deklice.

Bil je krasen prizor. Kakor zadivljen se je vspel Valentin iz kottička k ograji, da bi videl natančneje. Dekletce se mu je zdelo kakor angelj; take pobožnosti še ni videl kmalu. Kako zaupljivo je bila obrnjena glavica proti Presveti! Kak sladek mir je bil razlit čez to nedolžno bitje. V resnici, ako je še nedolžnost na svetu, tu je bila. Tak vtis je dobil Valentin pri tem pogledu.

In skoraj nehote se je spustil na kolena in začel moliti... Ako moli tako nedolžno bitje, ali naj on tega ne stori? —

Deklica se je prekrizala in vstala, lahko in okretno kakor veverica. Nato se je obrnila na stran in poljubila podobo Matere Božje na steni. Veselo in živo je odhitela potem iz cerkve.

Valentin je ostal sam. Ni več molil, temuč zamislil se je bil nekam. Oko je bilo vprto v rudečo lučico pred oltarjem, ki je tajinstveno migljala in osvetljevala zdaj to zdaj ono stran. Kar se spomni, da ni deklice več v cerkvi. Odhiti s kora po stopnicah in stopi iz cerkve.

Zunaj še ni bilo tako tema. Sneg je že huje naletaval in trg sredi vasi je bil popolnoma prazen. — O deklici ni bilo ni duha ni sluha. —

Valentin je premišljeval, čegava bi bila ta teklica. Poznal je ni. Najbrže je prišla v vas med tem časom, ko njega ni bilo doma.

Ostale dni, ki jih je še preživel doma, se ni ganil iz domače hiše; za pečjo je sedel s pipo v ustih in se učil. Jako rad bi bil izvedel, čegava je ta punica, ali ni hotel povpraševati.

Na Dunaju mu je mična sličica pred oltarjem vaške cerkvice še precej časa plavala pred dušo. Toda vsakdanje skrbi so jo prepodile. —

Po leti je prišel zopet domov. In glejte, takoj prvič jo je opazil v cerkvi. Imela je svilen rutico na glavi, obleka pa je bila mestno ukro-

jena, česar ni bilo pri drugih. Pobožno je molila iz odprtih majhnih bukvic in večji del sv. maše je klečala.

Po sv. opravilu je stopil Valentin iz cerkve in se postavil med druge radovedneže pred zvonikom. Radoveden je bil, kak obraz ima znanka. Čutil je dobro, da ne more drugače, kakor da se zanima zanjo. Predno jo je še poznal, takoj pri oltarju o Božiču se mu je bila priljubila.

In prišla je iz cerkve. Na belem čelu se je svetila kapljica blagoslovljene vode, s katero se je pokropila. Oči so bile velike, zgovorne, žive; cel obraz ni bil posebno lep, toda izraz čiste, neoskrunjene duše. Kako nedolžno, najivno so zrle te velike oči! Valentin bi jih primerjal z očmi srne, katere je občudoval v Schönbrunnu, seveda duhovitosti ni našel ondi.

Dekletce je bilo v onih letih, ki so najlepša pri ženski, dvajset let še ni bila stara. Telo je bilo še v razvoju in kretnje so bile žive, nagle.

Valentin je zrl to podobo pred seboj in se divil naravni krasoti na njej. Kako je vskipela v odkritosrčnem veselju, ko je zapazila prijateljico. Kakor bi se ne bile videle celo vrsto let, jo je pozdravila in ji stisnila roko.

Ko je odhitela, stopil je Valentin za njo. Videl je, kako je prišedši na sredo trga, pobrala otročiča, ki se je bil spodtaknil in nah tleh ležeč jokaj. Vzela je robec iz žepa, mu obrisala solze, ga vseknila in odpeljala potolaženega seboj. — Valentin si je govoril: to je zlata duša.

Stopila je v nizko hišico poleg ceste in oddala otročiča materi. Nato je odhitela naprej. Slednjič je krenila s ceste v stran, odprla hišna vrata in izginila. —

Valentin je zvedel, da stanuje tu novi vaški učitelj. Deklica je bila torej njegova hčerka. Zvedel je tudi, da je učitelj pijanec in da žena in hčerka precej prestaneta pred njim.

Ne dolgo potem je šel mimo one hišice. V trenutku, ko je bil vstric hišnih vrat, je padlo nekaj poleg njega na tla. Pogleda in vidi drobne škarjice. Ozre se kvišku v prvo nadstropje in zapazi, da se je ravno skrila izmed bujnega cvetja in zelenja — glavica. Valentin je slutil, čegave so škarjice. Kaj, ali bi ne bila zdaj najlepša priložnost približati se deklici?

Odprl je večna vrata in stopil v prvo nadstropje. Na vratih je dobil posetnico z napisom: J. K. učitelj.

Potrka, znotraj se oglasi ženska: le noter, prosim. Bila je mati znanke. Tam pri oknu pa je stalo ono mično dekletce.

Valentin je vrnil škarjice, se pa ni takoj obrnil, temveč se spustil z obema v pogovor in se z njima do dobrega seznanil. Franica je pobeslala oči in se le redkokdaj upala pogledati mu v obraz, kar je Valentinu neizrečeno ugajalo.

Konečno si je izprosil od Franice šopek duhtečega roženkravta z belim klinčkom. Deklica se je malce upirala, toda mamka jo je opomnila, naj le da gospodu, ki ji je pobral škarjice. —

Valentinu se je deklica prikupila in začel je zahajati redno v družinico. Včasih je našel učitelja doma in pogovorila sta se o marsičem, včasih je našel tudi Franico samo. No, in tedaj sta se ona o marsičem pogovorila, seveda ne intimno. Franica se ga je s konca malo ogibala, potem pa se je privadila in dobro sta se zabavala. —

Koncem počitnic — bila je že jesen v deželi — se je pa poslovil od družinice. Mama je rekla Franici naj spremi gospoda do doma.

Med potjo je Franica, odkritosrčna kakor je bila, s srcem na jeziku povedala, da ji bo dolgčas za Valentinom. Valentin je pa njej isto povedal. Obema je pa jako dobro delo, da jima bo dolgčas.

Valentin se je čutil vsega srečnega v spremstvu Franice. Kako mu je deklica ugajala s svojim nedolžnim in odkritosrčnim vedenjem! Zato ni čuda, da je vskliknil, sam ni vedel kako, ko mu je podala Franica roko: „Ne zabite name, jaz vas nikdar ne pozabim tam v tujini!“ —

Franica je zarudela, pobesila oči in hotela se obrniti. Valentin pa jo je trdno držal za roko in vprašal:

— Ali Vam smem pisati z Dunaja? — Deklica je pokimala.

— In mi bodete odgovorili? —

— Tega pa ne vem! — — Ne, ne vem, morda, bom videla. — Skušala se mu je izviti. Valentin jo je izpustil in kakor srna je odskakala domov. —

Res, Valentin ji je pisal, Franica mu je odpisala. V pismih sta se počela že tikati. Sčasom sta si odkrila na popirju svojo ljubezen. —

Ko pa je Valentin zopet prišel domov, mu je Franica zatrdila, da „ga počaka.“ Deklica ga je ljubila res s celo svojo ognjeno dušo. V njem je videla svojo srečo in bodočnost. Bila je trdno prepričana, da je Valentin najboljši mladenič in zaupala mu je brez meje. Vsa njena duša se je vrgla na sidro upanja. Delala je načrte in slikala si bodočnost, kakor jo znajo le ognjene duše z bujno domišljijo. Skratka: ljubezen je bila odslej jedro njenega življenja. — — —

Nocoj je sedel Valentin tako pri mizi. In spomini, spomini! Vse, kar je doživel tedaj v domači vasi, se je obnovilo pred duhom. Razločno mu je stopila pred oči podoba, zrle so te velike oči, polne globoke vdanosti, zaupnosti in ljubezni vanj.

Skušal se je otresti teh podob, pa se mu ni posrečilo. Konečno je ugasnil luč in legel. Čez dolgo časa je še le zaspal.

VI.

Bila je nedelja. Krasen dan je nastopil, niti vetra niti oblakov ni bilo, pač pa je sijalo solnce v največji ljubeznjivosti na širni Dunaj.

Valentin je prišel dopoldne domov in v prednji sobi ga je ustavila Mařenka.

— Pospod Doljak, danes je krasen dan.

— Res je, gospica. Človek bi šel danes ven v naravo in se otresel malce mestnega prahu in hrušča. A kaj čem, — ne morem. —

— Kaj pa, da ne morete?! Kaj bodete doma čepeli? —

— Da. Imam, saj veste, rigorozum pred seboj. Vi pa se greste gotovo šetat, kaj ne? Želim vam izvrstne zabave. —

— Kaj rigorozum! — Vi morate na vsak način z menoj in z mamo. Danes greva na Leopoldsberg. — Kaj ne, da greste? Recite: da! —

In pogledala ga je z velikimi očmi tako čudovito, da ni vedel, ali ga prosi, ali mu ukazuje. Čutil pa je, da ne more odoleti temu pogledu, zato je obrnil proč svoje oči.

— Ne morem, dasi bi — rad. —

— Glejte, ali ni škoda tako lepega dneva? Bodete pa jutri študirali. Pojdite z nama! — Če ne greste, bom — — pa huda na vas! — Zadnje besede so se glasile prav ljubko navzlic hudosti v njih.

No, Valentin se je tajal, kakor led spomladi in vsi sklepi, katere je storil, da bo danes cel dan doma študiral, so v tem trenutku šli po vodi. Konečno je dejal: da. —

Popoldne pa so se odpravili vsi trije ven iz mesta proti Leopoldsbergu. Gospa Bohaty je nasvetovala, da bi bilo najlepše, ako bi šli tja peš, v mraku bi se pa nazaj peljali, kar je tudi obveljalo.

Pot je bila jako lepa. Narava je pri Dunaju res krasna, kar pa tem bolj občutiš, ko prideš iz mesta. Vsem trem je bilo prav prijetno pri sre in pogovorjali so se prav živahno.

Mařenki se je vzljubilo večkrat vprašati Valentina po razmerah v njegovi domovini, po gospicah in njih lepoti, po naravi ondotni in še mnogo sličnega. Valentin je odgovarjal z natančnostjo in česar ni vedel natanko, je dejal, da ne ve. Mařenka pa je imela tako veselje nad tem izpraševanjem, da se je v jedno mer smejala. Bog ve komu ali čemu se je smejala? — Dunajčanke so pretkane!

Na Leopoldsbergu je tudi gostilna, kar bi prav za prav ne bilo treba posebej omenjati, in vsak sprehajalec se ondi oglasi. Naša družbica se je po splošnem običaju ogledala okolico s hriba, se divila obširnosti in veličastnosti Dunaja, katerega zadnji del je bil zavit v tanko meglo. Pod nogami v vznožju hriba pa se je tiho, skrivnostno pomikalo valovje

majke Donave. Na drugi strani smejali so se hribje nasproti, posajeni s trto. Tam daleč, daleč so se lahko razločili iz meglice štajerski hribje. — Naprej ob Donavi sta se svetili mesteci Klosterneuburg in Korneuburg, majka Donava se je pa vila veličastno naprej in naprej, dokler ni izginila očem. —

Mařenka se je glasno čudila tej krasoti, gospa mama jo je prekosila z mnogimi klici, kakor: prekrasno, nebeško itd. Da, zatrdila je celo Valentinu, da ji še nikdar ni tako ugajal razgled z Leopoldsberga. Nato pa so krenili v gostilno. Pred pragom pa jih srečata dva gospoda, ki sta ravnokar bila v gostilni. Jeden izmed njiju se prijazno okrene proti gospej Bohaty in jo pozdravi, na kar gospa živahno odzdravi, nato pa se obrne proti Mařenki in jo istotako posebej pozdravi. Valentin se je odkril in slučajno so mu padle v tem trenutku oči na Mařenko. Zapazil je rudečico na njenem obrazu in videl kako je očitno v zadregi pobesila oči nato pa jih vprla po strani vanj. In sam Bog vedi, kaj ga je zbolelo v srcu pri tem pogledu?

Ko sta stopile dami v vežo, obrnil se je Valentin nazaj in vrgel jezen pogled za onima gospodoma.

Ko so stopili iz gostilne, sijal je mesec na nebu in mrak pokrival naravo.

Krenili so s hriba navzdol po precej strmi poti. Valentin je ponudil roko gospej Bohaty, Mařenka pa je šla in tekla pred njima.

Bila je izborne volje, kakor gospa mama. Na mestu, kjer pade hrib navpik v spodej tekočo Donavo, so obstali za nekaj minut vsi, in Mařenka je govorila o krasni noči, o skrivnostni Donavi, o donavskih povodnih bitjih in o mesecu na nebu. Bila je vsa navdušena. Valentin se je začudil, take še ni videl Mařenke.

— Pa, gospod Doljak, kaj pa ste vi tako tihi? Ali tam na jugu nimate srca za take stvari? — prišla je nakrat sredi svojih fantazij Valentina, ki je le njo gledal, kako jo je oblivala srebrna svetloba meseca, kako so se črni lasje svetili, in kako so se svetile njene oči izpod okrilja širokega slamnika, ki je senčil cel obraz.

— Jaz se istotako divim, kakor vi, — samo na tihem.

— Saj vam ne verujem. Ako je človek očaran, ali ako ga vsaj gane lepota, mora dati to na glas na znanje. Bog ve, če imate vi kaj — srca? Drzno ji je ušla hote ali nehote iz ust ta beseda. Valentin je vpri oči v njene in v njih se je lesketalo nekaj, česar še ni bilo pri njem doslej. Mařenki je ugajalo to in obrnila se je ter odskakala po poti. Valentin je sledil z gospo mamo. Kar priteče Mařenka nazaj in prime mamo za drugo pazduho.

— Mama vi bi znali pasti, moram vas še jaz peljati — na kar se je mama sladko nasmejala in jo pohvalila.

Valentin je večkrat pogledal čez mamo na hčer, videl pa je seveda samo slamnik in lase. V srcu njegovem je bil čuden prizor. Skopnelo je nekaj v njem in radi tega je narastlo in poplavilo celo srce in še več. Na oni boj ki ga je imel s konca sam seboj v občevanju z Mařenko, je že popolnoma pozabil, pozabil je nocoj na vse, kar je bilo kdaj v njegovem življenju. Čudna moč mu je obračala obraz k deklici. Poleg tega pa je bilo njegovo živčevje razigrano, kajti na hribu ni bilo vince slabo.

Ni čuda tedaj, da je začel govoriti o srcu in dokazovati, da ima srce. Sem ter tje je pogledala Mařenka po strani vanj in ko so se srečale oči, je nadaljeval še ognjevitejše.

Gospa Bohaty pa je karala hčerko, da si upa take neresnice govoriti gospodu v obraz. Rekla je tudi, da imajo vsi južni ljudje veliko srce. — Konečno so dospeli do vznožja, šli še nekaj časa peš, potem pa sedli na tramway.

Doma je skuhala gospa kavo in kramljali so še o marsičem pozno v noč.

Valentin pa je čutil, ko je legel, da ni vse v redu pri njem, a ni hotel se popraviti. Slastno je premišljal ves izprehod in pogovor in poglede nocoj. Vsako besedo si je ponavljal, ki je bila prišla iz ust Mařenke.

VII.

Valentin se je vrnil od predavanj domov in je našel na mizi pismo. Poštni pečat je pričal, da je iz Kranjske. Drobna, poševna pisava pa je govorila, da je prišla izpod ženskega peresa.

Valentin je slutil od koga bi bilo. Odprl je malomarno. Pismo je bilo sledeče:

Dragi Valentin! Čudim se, da moram jaz dvakrat pisati, ako hočem, da dobim pismo od Tebe. Vendar Te oprostim, ker vem, da imaš mnogo dela, študij itd. Naznanjam Ti, da so moj ata bolni, imajo pljučnico in jaz jim moram streči, kar storim seveda z največjim veseljem. Oh, kak revež so, v srce se mi smilijo in rada bi dala pol svojega življenja, ako bi zopet ozdraveli. Oh, ko bi bil že Ti doktor, gotovo bi jih ozdravil — ta, ki ga imamo, pa ne vem, če bo kaj napravil. Tako surovo ravna z njimi in vedno pravi, da so od pijančevanja bolni, kar pa ni res. — Valentin, Ti ne veš, kolikokrat si mi v mislih! Zadnji čas pa še posebno. Ko sedim po noči pri očetu in čuvam — mama ležejo, ker ne morejo čuti — sem v duhu vedno pri Tebi in Te gledam. Pisal si mi, da imaš kmalu velik izpit, zato molim vsak dan v cerkvi pri Materi Božji za Te,

da bi dobro izvršil. Ti ne veš, kako sem srečna, ako mislim na Te; zdi se mi, da moram umreti, ako bi Ti umrl, ali pa me zapustil. Toda to ni mogoče, saj si Ti tako dober in blag — in Ti me ljubiš, jaz trdno verujem. — Prosim Te piši mi, kako si, če si zdrav, in spomni se v molitvi mojega ubozega ata. Srčni pozdrav od Tvoje Franice.

List ni vonjal niti po vijolicah niti po kakem drugem parfumu; ni bil niti moder niti rudečkast, temuč navaden bel popir. Toda iz pisemca je vel nek duh, ki je vonjal po nepokvarjenosti in nedolžnosti.

Valentin je prečital, toda zdelo se mu je strašno suhoparno. Ata je bolan, in on naj — moli zanj! No, zdelo se mu je danes prvič pismo Franičino jako otročje, da — neumno. Preje je tako rad čital njena pisma, tako dobro so dela njegovemu srcu nedolžna opisavanja domačih razmer in vsa slova v pismih. Danes je našel, da niti ljubezni ni v teh besedah, ko mu opisuje, da ga ima rada. Saj — ako bi ga ljubila bi vse drugače pisala.

In pri tej misli mu je padel na um zadnji izprehod. Mařenka — kako bi ta pisala? Gotovo vse drugače!

Ni dalje mislil, kajti začul je lahno trkanje. Na njegov poziv stopi v sobo Mařenka. Rudečica ji je sijala na licih in bila je zasopljena. Prišla je ravno domov, očitvidno je jako hitela.

— Ste dobili pismo? Ravno ko ste davi odšli, prinesel je je pismo-noša in oddala sem je ondi na mizo. — Celo vprašanje in vse besede so bile odveč, ako je le kaj odveč na svetu. Najbrže se je tako hitro požurila domov radi tega vprašanja. No, Valentinu se ni prav nič odveč zdelo. Bilo mu je jako po všeči, da je ravno sedaj prišla in ga pretrgala v teh mislih na zastarele dogodke.

— A, pismo ste ravnokar prečitali? Veste kaj se mi zdi? — je nadaljevala, videč pismo na mizi.

— Da je pismo iz ženskih rok. Malo hlastno je izgovorila te besede. Valentin pa je lahno zarudel in zmečkal hlastno pismo v pest. Mařenka je opazila rudečico in kaj je storil s pismom.

— Vas že imam. No, veste, to pa ni lepo, da delate tako s pismom, katero vam je pisala — — — Jaz bi bila huda in bi vas več ne pogledala, ako bi z mojim tako storili!

— Z vašim bi ne storil tako — dejal je Valentin in zrl v tla.

Mařenka pa se je delala, kakor bi bila preslišala te besede in je nadaljevala:

— Smem-li vedeti, katera je tako srečna? — Pa, ne nečem vedeti, to je predrzno od mene! In pogledala je Valentina po strani.

— Gospica, ali vam je taka slast, ako me mučite? — Povzdignil je oči proti njej in jo pogledal hrepeneče in vprašaje.

— A, gospod Doljak, vi ste čudni! Kako naj imam jaz slast, da vas mučim?! — Pogledala ga je omamljivo, kar je ona znala prav izborna.

— Vam je to muka. Pardon, nečem o stvari dalje govoriti, da me ne obsodite. — Kaj pa citre? Ali bi vam bilo po vseči malo zabrenkati? Pa saj ste obljubili, da me naučite. Zdaj imam čas.

Konec celega pogovora je bil, da je zmašil Valentin pismo v žep in začel brenkati po citre, ko mu jih je Mařenka prinesla. Poučeval je ni nič, temuč pela sta, on je pa brenkal.

Bilo je res krasno vse to počenjanje, toda „anatomija“ in „fizijologija“ sta pa pri tem brenkanju in petju prav tiho ihtele. Zakaj, — ni težko uganiti.

Valentin je jadral nekam.

(Dalje pride.)

To in ono.

Piše Bogdan Kazak.

I.

Mist sei „die Seele der Landwirtschaft,“
So hört' ich sagen vor Zeiten;
Von uns'rer poetischen Schandwirtschaft
Ist's auch nicht zu bestreiten.

P. Heyse v „Zukunft“ 1897 VI. str. 26.

koraj mi je žal, da sem zapisal te stihe. Dobro vem, da pride ta-le razpravica v roke ljudem, ki bodo iskali dlake v jajcu, ki mi bodo, če ne staknejo nič drugega, očitali, češ da nisem pisal naslednjih vrstic nepristransko, ampak da sem se lotil predmeta poln predsodkov, s trdnim namenom zavzeti njim nasprotno stališče. Ker pa vendar ve večina ljudij — tako si domišljam — da nihče ne sede za mizo in prične pisati, ne da bi sam vedel, kaj hoče, zato naj le ostane Heysejev verz.

Izpregovoriti menim — kakor je že vsakdo uganil — dve tri besede o t. zv. novi struji, ki je začela tekom zadnjih let namakati tudi ledino našega leposlovja. Vrlo mnogo se je že govorilo in pisalo nji, kakor o vsakem novem količkaj pomembnem pojavu. Zakaj ne bi povedali svojega mnenja o nji tudi mi, ne kakor bi bila kritika o umetnosti kak

srenjski pašnik, na kateri sme vsakdo goniti svoje sestradane misli, ampak ker smatramo za dolžnost, da se jasno izjavi o tem važnem vprašanju list, ki zastopa slovensko katoliško dijaštvo.

Ko so začeli novostrujarji nastopati s svojimi deli, bilo je težko pogovarjati se z njimi. Če si razbral iz njih spisov načela, kriva in našemu narodu pogubna, ugovarjalo se ti je od vseh stranij in očitalo, da zlobno zavijaš najlepše pesnikove ideje, da jim namenoma podtikaš drug pomen, da hočeš nadobudnega pisatelja uničiti iz gole zavisti, ker sam ne znaš nič boljšega ali vsaj jednakega ustvariti v umetnosti. Najljubeznejši priimki so ti leteli v obraz, in če si se drznil zagovarjati svoje mnenje proti novostrujarjem in svariti, kakor ti je velela vest, svoje rojake pred nevarnostjo, proglasili so te Herostratom slovenskega leposlovja. Ako si jih prosil, naj vendar v dostojni obliki z znanstvenim orožjem pobijejo tvoje nazore, naj vendar razkrijejo svoje misli o umetnosti sploh, naj pojasnijo svoje početje z umstvenimi razlogi... Vse prošnje zaman, molčali so ko grobovi, češ, kdo bi se pričkal z abnormalnim človekom!

Tako se je godilo še pred nedavnim časom, danes pa je že precej drugače v tem oziru. Novostrujarji hodijo sicer dosledno svoje pot, razloček je samo v tem, da so prešli v tem času iz defenzive v ofenzivo. Misleč, da so si pridobili že dovolj zaslonbe, da so njih nazori našli že dovolj pristašev, začeli so oblastno devati v nič vse, kar ni z njimi; samozavestno in brez strahu nastopajo in brez ovinkov izpovedajo svoja načela v raznovrstnih spisih. Tako je prav, iz očí v oči, z odkritim vizirjem!

S tem so brez dvojbe zljajšali delo vsakemu, ki si hoče razbistriti sodbo in napraviti prave pojme o novi struji. Ni si več treba toliko glave beliti, kako je umeti ta ali oni novostrujarski umotvor, kakšen pomen tiči prav za prav v kaki nejasno izraženi misli, saj so nam novostrujarji nedvoumno in odkritosrečno razvili in dokazati poskusili svoje naziranje o svetu sploh in o umetnosti posebej.*)

Nismo taki starokopitneži, da bi a limine odvrčali vsako novost v leposlovju že radi tega, ker je novost, in se čutili zadovoljne s tem, kar imamo, češ, ni več mogoče ustvariti še kaj boljšega. Tožnim srcem sicer, a vendar priznavamo, kako skromno je še naše leposlovje, kako bore malo imamo še samostojno stvarjajočih slovstvenikov, ki bi se ne kretali

*) V tej-le razpravi se ne bom toliko oziral na dela novostrujarjev kolikor na njih znanstveno-kritične spise leposlovne smeri. Ti so: V „Ljubljanskem Zvonu, XVII, 3., 4. in 5. zvezek, Aškerčeva kritika „Rodoljubje in ljubezen“; v 8. in 9. zvezku na platnicah Vid-Cid-ova „Morala“; XVIII, 2. in 3. zvezek, Borutovo „Moderno kritično stališče.“ V „Edinosti“, 1898, št. 7. in 8., Fr. Govekarjev spis „Stritar in nova literarna struja!“

po davno izvoženih potih. Toda s tem nočemo in ne maramo reči, da se navdušujemo za vsako novotarijo že radi tega, ker je novotarija, kakor dela Aškerc pišoč: „Nas je tako malo in usoda nas je postavila med velike kulturne narode, da bi take moderne literarne struje, kakor je naturalizem, bile prišle itak prej ali slej med nas, ali se jim ustavljamo, ali ne ... In, recimo, da bi bil naturalizem tudi napačen v marsičem — ali ni res, da moramo biti Govekarju le hvaležni, da nam je ustvaril v našem jeziku tako klasičen primer („V krvi“) naturalističnega modernega romana?“ *) — Aškerc se mi vidi v teh besedah zelo podoben strastnemu diletantu v nabiranju starin. Vse hoče imeti v svoji zbirki, kar vidi, naj si bodo starine pristne ali ponarejene. Razlika med Aškercem in primero je pa ta, da so pristne ali ponarejene starine starinarjevim sozemljanom irelevantne, prelagatelj kake slabe leposlovne struje pa lahko neizmerno škodi svojim rojakom. Treba torej nekoliko opreznosti, treba vsako novost najprej proučiti, predno se zanjo ogrejemo, ogledati si treba nje solnčne in senčne strani, potem še-le si smemo napraviti sodbo.

Oglejmo si torej na ta način, kolikor mogoče sine ira et studio novo strujo! Trdno se držeč načela: qui bene distinguit, bene docet, nečemo kratiti novostrujarjem pohvale, kjer jo zaslužijo, zaradi morebitnih napak in hib nove struje, ki jih ne moremo odobravati.

* * *

Novostrujarji se s ponosom zovejo realiste, posamezniki med njimi se tudi ne protivijo imenu naturalistov. Že od prvega početka opravičujejo svoje delovanje z realizmom, da, štejejo si v nemalo zaslugo, da so oni prvi začeli poudarjati resnico v umetnosti, da so oni prvi dali našemu leposlovju trdno in zdravo podlago, kažoč nam prirodo kot prvo in najboljšo učiteljico prave umetnosti. Vsa očitanja zavračajo s stereotipnim odgovorom, češ, realisti smo, snovi svojim umotvorom zajemamo iz narave, iz istinitega življenja samega; iz naših umotvorov odseva pristna, neizkvarjena resnica, iz njih diše življenje samo; naši junaki niso marionete, ne angeli, ne peklenščeki, ampak ljudje, pravi ljudje kakor mi, z vsemi vrlinami in slabostimi.

To so lepe besede, a žal, samo besede, ki se jih novostrujarji ne drže. Nikakor ne morem verjeti, da biva med nami sploh kdo, ki nasprotuje novi struji, realizmu v našem leposlovju zato, ker je ta novostrujarski realizem propovednik in zagovornik resnice, pravice in svobode,

*) Lj. Zv. XVII. str. 309.

kakor bi nevešč človek sklepal iz besede realizem. Kar ima nova struja samostojno mislečih, resnih nasprotnikov, vsi so se ji postavili po robu prav zaradi tega, ker novostrujarji širijo pod krinko realizma ideje, ki se kaj malo strinjajo z resnico, pravico in svobodo.

Le čitaj kako novostrujarsko delo in je primerjaj z deli starejših pisateljev, ki so se kaj radi imenovali idealiste. Stritarju se je že večkrat očitalo, da so vsi njegovi junaki več ali manj povzorjeni ljudje, kakoršnih ne lazi skoraj nič po tem revnem svetu, ljudje, ki jih je pesnik pričaral iz meglenih višav svoje bujne domišljije pred čitatelja. Kdor pa pozna svet vsaj površno, mi gotovo pritrdi, da ne tava po zemlji nič manj Stritarjevih sentimentalnih fantastov nego Govekarjevih propalic, da se Stritarjevih umotvori vsaj toliko resnični kolikor so Govekarjevi. Ko bi kdo, ki sicer ne pozna prav nič življenja, hotel je proučavati po spisih nekaterih starejših pisateljev, napravil bi si pač napačno sliko o človeštvu, njega delovanju in teženju; povsem napačen pojmi bi si pa tudi napravil o realnem življenju, kdor bi je hotel spoznati iz del modernih novostrujnikov-realistov.

Res je, da srečavamo dan na dan posamezne značaje, kakoršne nam jih predočujejo realisti, toda nikakor in nikdar ni res, da bi bila vsa človeška družba z malenkostnimi izjemami le nekaka tolpa bolestnikov in izpriencev, da bi bilo vse človeško življenje golo pehanje in drvenje po nasladi, po nebrzdanem čutnem vživanju. Ako nam kdo iz resničnega življenja odstrani kolikor mogoče vse, kar se običajno zove dobro, in je nadomesti s slabim, ki v istini biva, ta njegova slika ni verna in pristna slika človeškega življenja, ampak paslika, potvara resnice. Denimo, da nas slikar osreči s tako-le podobo: ženska glava na konjskem vratu, truplo nosi orlove peruti in se končuje v ribji rep. Kdo bi si upal trditi, da ni vsak posamezni del posnet po resnični prirodi? V marsičem moraš nehote občudovati umetnikov realizem, kako vestno-natančno je portretiral glavo svojemu modelu, kako pristno-naravno vihra konjska griva po zraku, kako varljivo-jednako se leskečejo ribje luskine v solčnih žarkih! In vendar ti naslikani nestvor ne ugaja, ker je izrodek bolne domišljije, ker je podoba predmeta, ki je celotno neresničen, torej nelep. Istotako je z deli naših novostrujarjev. Morda so vse posamezne osebe vsi posamezni prizori vsak za-se resnični, a v celoti so pa neresnični, ker tako ni življenje, kakor nam je rišejo novostrujniki, ki zastopaje t. zv. objektivni realizem.

To neovržno dejstvo so uvideli tudi novostrujniki sami. Ako bi opisovali — tako modrujejo — življenje tako kakoršno je samo ob sebi v resnici, potem bi bili samo fotografi. A ker so umetniki, pravi umetniki

„po milosti božji,“ zato nosijo njih umotvori pečat umetnikove individualnosti na sebi. Življenje, ki je šlo skozi stvarjajočo poetovo dušo, je vzelo nekaj umetnikove individualnosti na-se, kakor vzame podoba, ki jo gledamo skozi barvano steklo, kolorit tega stekla na-se.

In, v čem obstoji njih individualnost, kolorit njihovih del? Poslušajmo nje same!

„Največje, najvažnejše in umetniško najbolj dovršeno delo Govekarjevo (ki je zvezda-vodnica nove struje) pa je dosedaj roman „V krvi“ ... V tem romanu se je pisatelj postavil na stališče skrajnega realizma; recimo naravnost: naturalizma ... Naturalizem je poglobljeni realizem; naslanja se rad in največkrat na znanost, hoče vsaki stvari priti do dna. Naturalizem je naravna posledica današnjega modernega naziranja sveta. Moderni, znanstveno vzgojeni človek se je bolj poglobil v ta vidni, dejstveni svet, računa le s tem, kar se dá dokazati, z eksperimenti dokazati. Naturalizem, kakor že njegovo ime kaže, ljubi torej naravo kot tako, jo uči ostreje opazovati in proučevati. Pred vsem pa se oklepa naturalizem človeka in tudi njega opazuje in analizuje in izkuša vse na njem razlagati zgolj z naravoslovnega stališča ...“*)

Naj vsakdo še jedenkrat prečita in premisli to Aškerčevo sodbo o naturalizmu, ki se pod imenom nova struja šopiri v novejšem leposlovju. No, Govekar govori sam še bolj odkrito in prostodušno priznava v svojem gori omenjenem članku, da je znanstveni materijalizem moderno naziranje naših novostrujnikov.

Znanstveni materijalizem! Človek ne bi verjel skoraj svojim lastnim očem! Novostrujarji si domišljajo, da se jim ni treba več skrivati za mamljivo-lažnjive puhlice, ampak da že smejo očitno nuditi svoja strupena dela s ciničnim smehom, češ: občinstvo, ti si tudi pri nas že tako propalo, da ne moreš več prebavljati zdrave, tečne duševne hrane, tvoje živčevje je že tako omravelo, da ga morejo samo še naši spisi sem ter tje oživiti; izobraženci, vi ste zagazili v materijalizem tako globoko, da nimate več zmisla kakor za samo čutnost!

Da ne pretiravamo, prizna nam izvestno vsakdo, ki ve kaj je materijalizem, tudi če se ga diči s pridevkom „znanstveni“. Nekako sredi tega stoletja je nastal v znanstvenih krogih velik vrišč, nepopisno navdušenje je zavladalo po vsem izobraženem svetu, češ, končno se je nam vendar posrečilo razložiti vse prirodne pojave iz jednega principa, ki je tvar ž njej lastnimi, vekovečnimi in neizpremenljivimi silami! Čemu nam torej bajno bitje Bog, čemu nam še človeška duša? Proč ž njima, resna

*) Lj. Zv. XVIII. str. 309.

veda ju ne upoštevaj več! No, hrup se je polegel, navdušenje se je razkadilo, učenjaki-prirodoslovci so začeli spoznavati, da se niti ustroj preproste stanice ne dá razložiti brez posebnega življenskega principa, ki stoji visoko nad stvarjo in nje silami. Polagoma prodira prepričanje tudi v strogo znanstvene kroge, da za začetek gibanja, za začetek življenja, za čudoviti red v vesmiru i v celoti i v posameznostih vendar ne zadošča stvar sama z vsemi fizikalničnimi in kemikalničnimi silami; učenjaki uvidevajo, da biva tudi v človeku nekaj bistveno različnega od gole stvari. Skratka, materijalizmu ginejo čedalje bolj tla pod nogami, ker materijalizem je skrajno pristransko, neresnično, torej neznanstveno naziranje.

In vendar nastopajo med nami ljudje v znamenju te pogubne zmote, njih samih izreki nam to jasno pričajo, potrjujejo pa njih dela. Kaj čuda torej, ako vidimo v delih novostrujarjev povsem pristransko opisano življenje, ako vidimo mesto pravih ljudi, t. j. umnih živalij le njih potvare, t. j. take, kakor bi bil človek samo žival. Dosledno se taji v človeku vse, kar presega čutnost; če se pa vendar omeni kaj nadčutnega, kako teženje po vzorih, kako ne iz čutnosti izvirajoče gibalno človeškega delovanja, brž se označi to kot patološki, bolesten pojav.

Navzlic vsemu temu se še bahajo novostrujniki s svojim „objektivnim realizmom“.

Kakor niso novostrujniki načeloma, ker so materijalisti, prijatelji resnici, take sta v njih ustih besedi pravica in svoboda popolnoma brez pomena, kar je pa lahko umljivo. Kaj naj bo pravica ali svoboda materijalistu, ki vidi povsod le snov, le nujno delujoče, neizpremenljive sile? Pač, za svobodo se ogrevajo! Strli so lance zaprašene estetike in etike, postavili umetnost na svobodoumen temelj, izvlekli devizo meglenih idealistov, da je umetnost sama sebi namen, zopet na dan in jo oklicali za svoje geslo. Umetnik bodi povsem ne-odvisen, pravi suveren, kateremu ne more in ne sme nihče nič ukazovati, k večjemu svetovati je dovoljeno!

Kako otroče! Če je umetnost sama sebi namen, potem bi morala biti absolutno bitje; ker pa je odvisna od človeka, moral bi biti človek samostojno bitje, ki ni za svoja dela nikomur odgovorno. Je-li to res? Materijalistični novostrujarji seveda pritrjujejo, saj po njih nazorih ni ne Boga ne njegovih zakonov.

Prav posebno hud trn v peti so novostrujarjem katoliški kritiki, „najbolj zagrizeni nasprotniki vsake svobode“. Vsa njih izvajanja zavračajo novostrujarji kar a priori s tem, da jim odrekajo usposobljenost, kompetenco, soditi o leposlovju. Kakor ni umetnost ne poganska, ne židovska, ne indska, ne mohamedanska, ne krščanska, ne romanska, ne grmanska, ne slovanska, ampak — občečloveška, tako ne sme tudi estetika stati

na kakem narodnem ali verskem stališču, katero zadnje je skrajno jednostransko, ampak tudi estetika stoj na občečloveškem stališču, na stališču humanitete, ki je najvišje estetično stališče, ker išče v človeku to, kar je v njem človeškega.

Kolika nezmisel! Precej omejen mora biti človek, da se da prešlepiti takim publicam. Ko bi hoteli ali znali novostrujarji količkaj misliti, prišli bi do spoznanja, da je anima humana naturaliter christiana. Mi ne verjamemo, ampak mi vemo, ker smo se po dolgotrajnih študijah prirodozlovnih strok in zgodovine do čela prepričali, da je katoliška vera absolutno resnična. (Horribile auditu koncem XIX. veka, kaj ne, gospoda?) Kar je resničnega na svetu, ne stoji nikdar in nikjer v najmanjšem nasprotju s katoliško vero, istotako je vse, kar je istinito lepo, v najlepšem soglasju s pravimi katoliškimi nazori, saj je vendar lepota v bistvu isto, kar resnica, samo v drugem t. j. estetičnem oziru. Zato so pa vsa istinito lepa umetniška dela, naj so jih vstvarili ali mohamedani ali krščani, tudi s katoliško-verskega estetičnega stališča lepa. Ako odkrije katoliški kritik v umotvoru kaj, kar res nasprotuje katoliškim nazorom, in očita umetniku to nasprotje kot neodpušljivo napako njegovega dela, pravi se toliko, da dotični umotvor ni napačen, nelep samo s katoliško-estetičnega stališča, ampak tudi z občečloveškega, ki je novostrujarjem najvišje, zakaj kar je nelep, neresnično, napačno s katoliško-estetičnega stališča, je samo ob sebi z občečloveškega stališča neresnično, napačno, nelep. Kdor stavi občečloveško humanitetno stališče nad stališče katoliške vere, je ali zloben zavijač ali pa nima pojma o katoličanstvu.

S tem pa ne maram reči, da se ni i v nas Slovencih prav nič gresilo v tem oziru s strani t. zv. katoliških kritikov. Zdi se nam, da se je včasih postopalo preveč ozkosrčno, da se je sem ter tje v naglici izrekla marsikatera nepremišljena beseda. Katoliško stališče je strogo nepremakljivo, a tudi liberalno, in ne vidi pošastij tam, kjer jih ni! Kdo bi hotel obsoditi roman radi tega ker je v njem opisano kako nravno zlo dejanje, n. pr. dvoboj ali samomor? Potemtakem bi bilo treba zavreči divno, zares realistično pisano povest „Trojka“ iz peresa dr. Fr. Detele. Kako živo, kako kako mojstersko nam slika pisatelj, brez dvojbe jeden najboljših slovenskih romancier-jev, dvoboj Vladimirja z baronom! A nihče ne bo grajal umetnika, ker je vpletel dvoboj v roman, zakaj pisatelj nam je podal pravo, resnično, objektivno-realistično sliko naš vek sramoteče razvade. Čitaj opise dvobojev v delih naših novostrujarjev in čudil se boš razliki! Kako pristranska, neobjektivna je individualnost „objektivnih realistov“ — novostrujarjev!

S tem, da načelno priznavamo umetniško obdelovanje tudi нравno slabih snovij, smo zadeli ob drugo vprašanje; Je-li smejo biti vse stvari predmeti umotvorov? Novostrujarjem v tem oziru popolnoma pritrjujemo: „Vse stvari imajo pravico, da pridejo po umetnosti do svoje absolutne (?), splošne veljave, dasi so nekatere za to bolj pripravne od drugih“.

Vse, kar je, je lepo; vse kar je ima torej i pravico i zmožnost, da se v umetnosti upotrebi kot predmet. Toda na svetu so nekatere stvari, ki prav za prav niso, ker nimajo svoje lastne biti, ampak so le nedostatki drugih. Te reči torej, ki niso, tudi niso lepe, ker take stvari pomenjajo le nedostajanje drugih stvari. Spričo pomankljivosti človeškega govora se pripisuje v navadnem življenju tudi takim stvarjem bit, ki je prav za prav nimajo. Da se razumemo, nekaj vzgledov! Kaj je prav za prav mraz? Nič. Mraz nima svoje biti, z besedo mraz hočemo označiti le nedostajanje toplote. Tudi tema ni nič, ker tema je nedostajanje svetlobe. Istotako ni tudi greh nič sam na sebi, znači ampak beseda greh samo nedostajanje pokorščine božji postavi.

Ako se hoče upotrebljati v umetnosti take nebitne stvari, treba jih, zlasti ako hoče biti umetnik objektivni realist ali naturalist, kot take označiti, pokazati jih kot nedostatke drugih stvari. Ako se riše „slabo“, treba je kot „slabo“, kot nedoslatek „dobrega“ opisati. Ako kaže umetnik v svojih umotvorih vse stvari, kakor so same ob sebi v istini, ni samo pravi realist, ampak tudi idealist, zakaj če nam kaže „slabo“ v pravi njegovi luči, zažari pred našimi duševnimi očmi ideja „dobrega“ v toliko mikavnejšem svitu.

Vendar take stvari, ki nimajo svoje biti, niso lepe, torej ne morejo biti umetniku predmeti umotvorov. Pač, toda pogojno! Slika, na kateri je rabil umetnik izključno samo svetle boje, ne ugaja, taka slika ni lepa. Na lepih slikah sta svetloba in tema sorazmerno razdeljeni. Zlasti ako hočejo slikarji kako svetlo mesto svojo slike spraviti do posebne veljave, obdajo je s kontrastom, s temo. Tako naj ravnaajo tudi leposlovci! Kakor bi bila slika s samo temo, s samo senco, neestetična, odurna, istotako bi bil nelep umotvor, ki nam prikazuje same ali večinoma same nebitne reči, slaba dejanja, grde prizore, ostudne značaje. Vse, kar je po umu neresnično, estetiško nelepo, etiško slabo, upotrebljaj se v umetnosti le v toliko, v kolikor pomaga resničnemu, lepemu, dobremu do veljave!

Kako se drže novostrujarji tega temeljnega estetičnega načela, pričajo nam njih dela . . .

Toda snov je umetniku prav za prav le orodje, le sredstvo, s katerim nam prikazuje v prvi vrsti svoja čustva, s katerimi hoče i v drugih ljudeh vzbuditi ista čustva, ki jih je sam čutil pri vstvarjanju umotvora. Naj

ima proizvod še tako vzvišene ideje, še tako blestečo zunanjo obliko, vendar ni umotvor, ako nima vpliva do človeškega srca, ako ni v proizvodu gorkih, resničnih čustev.

V ti točki smo spet jedini z novostrujarji, a takoj se razdružimo, ako si stavimo vprašanje: Se li sme upodabljati vsa čustva? Novostrujarji odločno pritrjujejo, mi pa odločno zanikujemo in pravimo, da se ne sme po umotvoru vzbujati takih čustev, ki negujejo strasti, zakaj strast je jako močno, pa jednostransko, neredno in pogubno, nebrzdano delovanje srca, kakor jo je izvrstno opredelil dr. Fr. Lampe.*)

Da se točno razumemo! Kdo bi se spotikal, ako si umetnik izvoli za predmet svojega umotvora pijanca in njegovo žalostno životarjenje in nam je prav živo, resnično, objektivno nariše? Toda popolnoma napačno bi bilo, ako bi umetnik v popis pijančevanja položil taka čustva, iz katerih bi v nas vzkliklo poželenje, strast po pijančevanju, ako bi nam označil stanje pijanosti kot poseben višek sreče in zadovoljstva. Tak umotvor bi bil nemoralen, ker bi v nas vzbujal nepristna, neresnična čustva, ki nikakor ne odgovarjajo predmetu; tak umotvor bi bil нравno slab, ker bi gojil v nas strast do pijančevanja. Te resnice naj bi nikar ne zabili zlasti oni leposlovci, ki se tako nepremišljeno igračkajo s popisovanjem spolne ljubezni, ki nam rišejo spolni nagon kot neukrotljivo, a vendar najplemenitejše človeško teženje, ki vidijo v spolnem vživanju vrhunec človeške blaženosti! Kako obravnavati take kočljive predmete, pokazala sta dr. Detela v več spisih in Podgoričan s svojo klasično idilo „Sin“ v „D. in S.“

Le nikar naj nas novostrujarji ne slepe s slovesnim zatrjevanjem: Čistim je vse čisto! Umotvor je vsak sam na sebi нравno indiferenten. Nismo vsi izsesani, polmrtvi lahkoživci, prenasršeni vsega čutnega vživanja, da bi čutstvo, v umotvor položeno, ne našlo odmeva v naših srcih, nismo angeli, ki ne poznajo strastij, ampak ljudje smo, iz mesa in krvi, ki imamo že itak silnih bojov z lastno poželjivostjo in zapeljivostjo sveta! In, mesto da bi nam umetnost blažila strasti in nas za kaj višjega navduševala, tlačijo nas novostrujarji s svojimi deli v nizko čutnost!

To njih početje pa je kaj lahko umevno, saj nam sami oznanjujejo naravnost svoje zlovestje, zlovestje materijalizma, kateremu je čutno vživanje smoter človeškega delovanja . . .

Naši novostrujarji se lahko ponašajo z nekaterimi, dasi hipnimi vspehi. Mladina hlasta njih spise. Toda ta zdaj še nerazsodna mladina prične kdaj samostojno misliti, ko se v njej poleže mladostno nejasno vrvenje,

*) Dušeslovje, str. 485.

ko si pribori um nadvlado nad poželjivim srcem, in takrat spozna izvestno, kakšno duševno hrano so ji dajali novostrujarji v lepi, dà, blesteči obliki; takrat spozna, da je pila otrov iz zlate sklede; takrat jim pokaže hrbet, svojim sedajnim bogovom, prav kakor dela ogromna večina izobraženega, doraslega občinstva že danes. Nova struja, tuja otrovna cvetka gotovo zvene na vrtu našega leposlovja, ostavivši žalosten spomin za seboj, ker narod jo gotovo prej ali slej spozna in ji odtegne pogoje za obstanek.

Da se pa to narodu v korist čim preje izvrši, treba je, da se vsi, ki jim ni ne vera ne narodnost prazna beseda, treba je, da se vsi, ki čutijo v sebi poklic do umetniškega stvarjanja, z vso vnemo in resnostjo poprimejo dela in si prisvoje sposobnost, svojim umotvorom dajati primerno, lepo in mikavno obliko, ki je umotvoru tako potrebna, kakor ribi voda. Ljudje smo že taki, da bolj vpliva na nas lepo izklesan, frivolno razgaljen kip Venere nego surovo obtesana soha Marije iz delavnice vaškega rezbarja.

Duh časa.

Naša doba živi in se giblje v znamenju socijalizma. Duh časa je obudil dva junaka, oba socijalista, da nadaljujeta stari boj med materijalizmom in krščanstvom. Ta materijalizem, ki taji bivanje osebnega Boga, se je postavila socijalna demokracija — krščanstvo pa je geslo krščanskemu socijalizmu.

Nam je bivanje Božje dokazana stvar. To resnico so priznavali vsi narodi vseh časov, ker jim je tako pričala njih lastna vest, sodnica vseh človeških mislij in del. Brez Boga si niti ne moremo razložiti, kako se je začela gibati materija. Materijalistom je to večna uganka, katero označuje znani Dubois-Reymond: „Ignoramus et ignorabimus.“ Nepotrebno se nam zdi, da bi na tem mestu kupičili še druge dokaze za bivanje Božje.

Bog torej biva, in človek je njegova stvar, navezana nanj. Kot najpopolnejše bitje pa Bog ne more trpeti slabega, tudi v človeku ne. Ker pa je, dal Bog človeku prosto voljo, da voli med slabim in dobrim, zato mora dati človeku za slabo kazen in plačilo za dobro. Kajpada mora imeti človek zmožnost, da razločuje med dobrim in slabim.

Ker trde mnogi, da je izvor razločevanja med dobrim in slabim v prosti človeški volji ali v navadi, ne pa v nravnem redu in

zakonu, ne moremo si kaj, da ne navedemo dvoje citatov odličnih modroslovcev.

Zigliara piše: „Nekateri človeški čini se priznavajo splošno in stalno kot nravní, kakor n. pr. spoštovanje do starišev, ljubezen do domovine in jako veliko drugih; nasprotujoči tem so pa nenravní čini. Tega ne taji nihče. To je pa mogoče razlagati le na dvojen način. Ali deluje takó človeštvo po prosti volji, ali pa so si postavili ljudje ta razloček opirajoč se na razum. Toda prvo ni mogoče: prvič, ker je prosta volja nestanovitna in nesplošna, drugič pa, ker ona po svoji naravi nasprotuje pravemu razumovemu sklepanju, in jo obsojata razum sam in občno priznavanje. Torej izvira razloček iz razuma. Razum namreč sam sodi o dobrosti ali slabosti onih mnenj in navad. In sam se opira na druge kriterije in ne na ta mnenja ali navade sodeč dobrost ali slabost človeških dejanj. — Nравnost torej ni odvisna od mnenj in navad ljudstev.

Vsi združeni razumi posameznikov, ali občno mnenje ali priznavanje, pa niso kriterij, tvoreči resnico. In stvar ni resnična, ker jo trdi občno priznavanje, ampak občno priznavanje je zató resnično, ker je stvar resnična. Resničnost in нравnost, zmota in nenравnost pa pomenijo isto v nравnih stvareh.“*)

„Zakon človeku velikokrat prepoveduje, po čemer želi in ga veseli, in nasprotno mu zapoveduje često to, kar mu hudo dene. Vest je torej v človeku, toda mnogokrat priča zoper njega, in zahteva marsikaj zoper njega, in marsikaj zoper njegovo voljo: radi tega ne more izhajati iz njegove volje. Zato mora imeti podlago v višji, nespremenljivi volji — v Bogu in po Bogu v razumu.“**)

Da pa more delovati razum z večjo gotovostjo in natančnostjo, poučuje nas še posebej razodetje Božje, da moremo vsako našo misel in celotno dejanje presoditi, ali je dobro ali slabo. Iz tega sledi, da je vsako dejanje vredno kazni ali plačila.

Kdor torej trdi, da ni Boga ali da Bog ni tak, kakor uči krščanstvo, mora nujno ugovarjati samemu sebi, ugovarjati mora lastnemu razumu in mnogim temeljnim resnicam in načelom, nahajajočim se v razumu. Tak človek, ki ne priznava temeljnih resnic in načel zdravega razuma in ki zavrača razodete resnice, mora biti v vsem svojem mišljenju in delovanju brez pravega namena, brez načela, brez značaja. Značajen je le v toliko, da slepo prodira v zmote, da tepta v blato sam sebe in dostojanstvo svojega duhá in razuma. Do takih posledic pride človek, ki se hoče ponašati, da je neodvisen od Boga, da je popolnoma avtonomen.

*) Zigliara, vol. VII. Philos. moralis str. 36—37.

**) Iz dr. Lampetove knjige: Ali je Bog?

To breznačelnost in neznačajnost, ki je glavno svojstvo, ali bolje bistvo liberalizma, zapazujemo v vseh strokah duševnega življenja. Vrinilo se je v modroslovje in se kot slaba zel zaplodila v vse teoretično in praktično življenje. Ni čuda torej, da se gube stalni in določni pojmi o res koristnem. V tem oziru je liberalizem najhujši kameleon, ki izpreminja svojo sodbo, kakor je njemu bolj prav. Nedopovedljivo je zlo, katero je povzročil liberalizem s tem, da je majal in uničeval zdrave nazore in pobijal nauke krščanske vere. In kako je znal širiti svoje krive nauke tudi med preprosto ljudstvo! Izbral si je v ta namen dva najimenitnejša faktorja našega časa — šolo in časopisje. Na ta način je polizobraženo in preprosto ljudstvo duševno bolj in bolj propadalo. Cerkev je svarila in razglasila liberalizem za duševno kugo. A nad narode so morale priti prej telesne bolečine, predno so se uprli liberalizmu, ki je tako dobro del njih samoljubju in strastem.

No, bolečine niso izostale. Liberalizem je proglasil neomejen boj za obstanek kot moralen in uvedel s tem na gospodarskem polju moralo dobička. Kaj naglo se je žalostno materijelno stanje nižjih slojev, malega obrtnika in navadnega delavca tako shujšalo, da se je v teh slojih bolj in bolj širila nezadovoljnost in upornost proti vsem postavnim pravicam in proti vsakomur, ki mu ni treba skrbeti sproti za vsakdanji kruh. Tako so dobili brezverni in sebični hujskači veliko moč, saj vero je bil tako že liberalizem omajal ali uničil v srcu ljudstva. In danes se revni in teptani stan združuje v mogočno, prekucijsko velemoč, katero krote liberalni naši državniki le še s pomočjo bajonetov. Tako je prišel trhli liberalizem do poloma in nastopil je njegov nehvaležni otrok — socialna demokracija. Ta je v svojem naziranju o svetu vsaj dosledno materijalistična in pobija liberalizem na gospodarskem polju, med tem ko ga nadaljuje na verskem in političnem.

Tudi cerkev, ki je vedno a neuspešno svarila liberalne države, kazaje na grozne posledice, katere se že kažejo v socialni demokraciji, organizuje po svoje delavce in jim skuša pomagati do trajne in dosegljive sreče brez krivic in prevratov. Toda liberalizem je že tako izpodjedel verske korenike v masi, da se delavska vojska razmeroma le po malem odziva rešilnemu klicu cerkve. Vendar je upati, da bo delavstvo sčasoma obrnilo hrbet brezverstvu socialne demokracije in bo raje poslušalo odkritosrčnega in nesebičnega Leva XIII., kateri je rešil socialno vprašanje na podlagi krščanskih načel in podal pripomočke, ki so jedino pravi in izvedljivi. *)

*) Rerum novarum, enciklika o delavskem vprašanju, od 15. maja 1891.

Prisedanjih gnilih razmerah pa je nemogoče, da tako ostane. Velika neznačajnost in neštete v nebo vpijoče krivice, katere je napravil liberalizem, zahtevajo maščevanja. Ves liberalni svet in tudi prestoli se že tresejo pred neizprosno osveto socijalizma. Množica, prepričana o resničnosti socijalistiških principov, šteje že na milijone. Mogoče je, da pride vsled pomanjkanja vere in malo ne splošne podivjanosti do najbolj krvavega prevrata. Paine pravi, da ni na današnji družbi niti jedne točke, na katero bi se dalo naslanjati, da se ona preustroji, in torej ne ostaja drugega, kakor da se vse uniči.*) Znani revolucionar in anarhist Bakunin trdi in zahteva ne samo, naj se ne pusti kamen na kamenu, ampak da se mora tudi vsak posamezni kamen zmleti v prah, da bi pač nihče ne mogel iz razvalin spet kaj obnoviti. Tako je prepričan in dosleden socijalist vedno tudi anarhist in nihilist.**)

Pač grozen je konfiteor materijalističskega socializma: Boga ni, in ker ni Boga, ni tudi vere, in kar je v zvezi z vero je vse vkup sleparstvo in izmišljina. Čemu naj bi bil človek navezan, in to celo proti nagonu svoje narave, na nešteto zakonov! Karkoli ne ugaja naravi je protinapravno. Zakaj bi stavil v spone svojega duha in telo! Večnosti ni, plačila ni, kazni ni. Svet, življenje je jedino, kar ima človek, in ko to jenja ni nič — prazni nič. Sedaj uživaj in ne krati si ničesar — samo enkrat se živi! — Nad vrati socijalno-demokratskega pokopališča v Berlinu sta napisana ta-le dva verza:

Macht euch das Leben gut und schön,
Kein Jenseits ist, kein Aufersteh'n!

In glej! Kako vabljivo je to za vsakega!

Ni čuda, da so taki nauki tako nalezljivi in da se širijo v vse nezadovolj ne sloje, v katerih je liberalizem vero že uničil ali vsaj omajal, kakor mogočen tok povodnji. A ta povodenj utegne človeštvu, ako prodere jezove, veliko veliko več škodovati nego koristiti. Zakaj materijalizem more človeštvo samo opustošiti.

Kako se je socijalna demokracija zaplodila tudi pri nas Slovencih, osobito po nekaterih krajih, priča nam vrsta socijalistiških listov. Sreča je za naš narod, da so vstali iz njega o pravem času možje, ki so se uprli pogubnemu toku in delujejo z vsemi svojimi silami za ljudstvo v smislu prave krščanske demokracije. Dolžnost vsakega našega razumnika

*) Paine: Die Rechte des Menschen str. 158.

**) A. Weiss, Apol. d. Chr. IV. zv. Sociale Frage str. 102.

bi bila, da bi to strujo, katera jedina more naš narod rešiti in povzdigniti, podpiral s peresom ali govorom.

Nikakor ne velja izgovor, da ni pri nas ugodnih tal za socijalno demokracijo, češ, ljudstvo je verno in pobožno. Dejstva govore drugače! Mar so se liberalni listi, politični in leposlovni, zastonj pošiljali med naš narod? Koliko krivih naukov o Bogu, o svetu, o človeku; koliko lažij, psovanj in zasmehovanj nasproti veri, cerkvi in njenim služabnikom so raztrosili med narod! To ni ostalo brez posledic. Že vsaka vas se deli navadno v dva dela, v dve nasprotujoči si stranki, od katerih jedna nasprotuje duhovniku, in prezira, kar je še posebno slabo znamenje, tudi svoje verske dolžnosti.

Jedina rešitev za naš narod, da ne izgine s sveta, je v veri in socijalnem delu. Vera bo — priznavamo ob enem tudi nje absolutno veljavo — uničevala vpliv pogubnih in tujih idej, katere prete narodu z moralnim poginom. Socijalno delo pa bo okrepilo narod, da bo gospodarsko močan in se bo mogel potemtakem z vspehom boriti za pravi napredek in svobodo.

Recimo nadalje z dr. Pečnikom, da našo maso preveva še globok čut krščanstva. Kako lepo nadaljuje mož! Dokler naša inteligencija ne vpoštevata teh dejstev, ne pozna in ne bo poznala slovenske mase, ostala bo, kar je, opična posnemovalka predsodkov, germanizovana klika in rana ljudskega telesa. — Bodimo stranka „iz“ naroda in ne „v“ narod!*)

Pri tej priliki si ne moremo kaj, da ne bi izrekli svoje nevolje nad našimi najnovejšimi literarnimi pojavi, nad t. zv. novo strujo, katera čisto nekritično uvaja dobro in slabo, in posebno zadnje, iz tujih modernih literatur v naše slovstvo, mesto da bi izbirala dobro zrnje in zametavala strupene izrastke. Ta novi tok uničuje versko in narodno, ne sicer toliko ljudstvo, kolikor razumništvo, oziroma dijaštvo in je dela nesposobno, da bi res kaj koristilo narodu.

Ako pa ne bo krepkega in zdravega naraščaja, verne in narodne mladine, poplavlil bo socijalni demokratizem naš narod, in Slovenci izgihnemo za vselej.

Oziraje se pa na svetovni pojav socijalizma, sklenem z besedami slavnega dominikanca Alb. M. Weissa: „... Nevarnost katastrofe je velika. Usmiljeni Bog jo sicer lahko prepreči, toda tudi samo On. Moremo-li in smemo upati, da nam to razodene izrednim potom?

In ako bi se to tudi zgodilo, Bog pomaga ljudem navadno le na človeški način, t. j. ako ljudje izvršujejo svojo dolžnost. Naša dolžnost

*) A. M. Weiss: Apol. d. Chr. IV. str. 25.

pa je misliti in delati, jasno in prav misliti, razsodno in mirno delovati. Sedaj se gre za to, da ohranimo glavo vedro, oči odprte, srce mirno in vest v redu. Ako razgrajamo in se prepiramo, ako napadamo in zmerjamo, nam ravno tako malo pomaga, kakor ako odjenjamo od dela. Ako ne izvršuje vsakdo svoje dolžnosti, kakor mu narekujeta in ga uči ta krščanstvo in vest, ne morejo se več izboljšati razmere brez čudežev; čudežev zahtevati pa je zlobno!“

A.

Glasnik.

Slovensko vseučilišče. Slovenski prvaki so govorili in kranjski deželni zbor je poleg tega še podpisal znatno vsoto 300.000 gld. A vkljub temu zmajujejo pesimisti z glavo, ker vlada, katera ima pri tem zadnjo in odločilno besedo, se še ni izrekla. Da dobi Ljubljana svojo univerzo, to je gotovo, a samo ljubemu Bogu je znano, kedaj. Poslopje višje gimnazije v Ljubljani je škandal za naše šolstvo in za šolsko higijeno, zlasti po zadnjem potresu, in dasi so najvišji državni dostojanstveniki videli to na pol razpalo stavbo, koje mračne, zaduhle sobe so raz stališča kriminalne medicine še za jetnišnice preslabe, moramo konstatirati žalostno dejstvo, da se novo poslopje še sedaj ne gradi. Iz tega je torej lahko uvideti, da naj se Slovenec, ki zahteva od vlade kako pravico, preje povpraša, če ima kaj vaje v lepi čednosti, ki se ji pravi potrpežljivost, ker sicer bode prej obupal, nego se mu želja izpolni. To velja tudi glede slovenskega vseučilišča. In vendar bi grešili, ako bi mislili, da smo s tem že dovolj storili, ako smo vlado neprenehoma nadlegovali s peticijami in resolucijami. Narod, ki hoče imeti svojo univerzo, mora biti za njo pripravljen in zrel. Slovenska univerza, dasi državna naprava, bi bila prvi kulturni zavod slovenskega naroda, in gotovo je, da pri ustanovitvi takega zavoda mora tudi narod sodelovati. Kolika je naša znanstvena literatura? Imamo odlomke, a večjih celotnih del nimamo. Sedaj, ko se je sprožila misel o slovenski univerzi, ima slovenski učeni svet konkretni povod, uspešnejše in resnejše gojiti našo znanstveno književnost, ker sedaj ni več mogoč izgovor, češ, saj pri nas ljudje takih stvari ne čitajo. Res je, da jih ne čitajo, in vsakdo, ki se je za znanstvo zanimal, je rajši segel po nemški knjigi, ki je bila boljša in cenejša, a čitati jih bodo morali, ako bodo hoteli študirati na slovenskem vseučilišču. Da bi nam hoteli slovenski učenjaki vsaj terminologijo nekoliko izpopolniti in izboljšati, kajti taka, kot je sedaj, ne ustreza niti nižjim gimnazijam. Naša znanstvena književnost pa se mora dvigniti nad površino raznih popularno-znanstvenih spisov, člankov in podlistkov, tako da pridemo do večjih, celotnih, napredku sedanje znanosti odgovarjajočih

del. Če se to ne zgodi, potem je naši univerzi težko kaj dobrega pro-
rokovati.

Slovensko akademiško dijaštvo gotovo vse sklepe, katere je slovenska domovina storila v zmislu slovenske univerze, z veseljem pozdravlja. Vsaj veljajo ti sklepi v prvi vrsti koristi slovenske akademične mladine, koje žalostni položaj na vseučiliščih v Gradcu in na Dunaju je omehčal srca slovenskih politikov, da so se tako energično lotili tega dela. Tudi slovenskim starišem bi bilo s tem ustrezno, kajti le s težkim srcem so odpuščali dosedaj svoje sinove v daljno tujino, dočim bodo potem bližje svojih ljubljencev. In konečno se bode tudi beli Ljubljani lahko častitalo na tej pridobitvi, zlasti pa žepom ljubljanskih meščanov, ker bode marsikak denar, ki roma v Gradec ali na Dunaj, ostal v domovini.

Tako bi bila slovenska „alma mater“ v čast in prid slovenskega naroda in njega kulture in v blagor slovenske akademiške mladine. „Zora“ želi Sloveniji, da bi kakor hitro mogoče dobila tak zavod; univerzo, ki bi bila v vsakem oziru dobra, kjer bi se vse storilo za prosep znanosti, a se ne bi znanost krivo tolmačila, ker od takega vseučilišča bi imel slovenski narod le škodo.

Slov. kat. akad. društvo „Danica“ je imelo dne 21. marca V. zborovo sejo, zadnjo v zimskem tečaju. Seja je bila jako živahna, dasi ne tako obiskana kakor drugače. Po običajni volitvi revizorjev je t. iur. Sinkovic slavil papeževo bisernico, na kar je t. predsednik Val. Levičnik predlagal, da se nunciju pošlje udanostna adresa na papeža. Predlog se je sprejel soglasno. Pri prihodnji točki dnevnega reda „Katoliško vseučilišče v Solnogradu“ se je vnelo ostra debata. „Danica“ je namreč dobila od osrednjega pripravljavnega odbora v Solnogradu poziv, v kojem se vprašuje, li i ona stopi v vrsto onih dijaških društev in zavez, ki pošiljajo redne letne doneske za bodoče vseučilišče. Pri imenskem glasovanju o predlogu t. phil. Remeca, da „Danica“ pošilja leten donesek, je le-tá prodr. Kot zadnja točka je prišla na vrsto „Norica“ in njeno obnašanje napram Slovanom o priliki zadnjih nemirov na dunajski univerzi. Dasi „Norica“ ni imela nikakega povoda nastopiti proti Slovanom, je to vendar storila v nekem razglasu, katerega je objavila celo v nekaterih židovskih listih. V tem razglasu je povdarjala v družbi z „Austrio“ (Cfr. notica: „Austria“. X. zv. II. l.), da ni v nikakoršni zvezi s kakim Slovanom. Radi tega početja je zbor sklenil pretrgati vsako zvezo z „Norico“.

Dne 1. aprila je bila I. zborova seja letnega tečaja. Po poročilu odborovem je t. predsednik podal kratek pregled društvenega delovanja in dogodkov v zimskem tečaju, na kar je t. Aug. Levičnik poročal v imenu revizorjev. Ker se je vse našlo v redu, je predlagal, da se dá staremu odboru absolutorij. Pri sledeči volitvi v odbor so bili voljeni: predsednikom med. August Levičnik; podpredsednikom med. Fr. Dolšak; tajnikom jur. J. Sinkovic; blagajnikom phil. B. Remec; knjižničarjem jur. A. Bartol; arhivarjem med. J. Hubad. — Med raznoterostimi se je sprejel predlog t. Dolšaka, da se spremeni § 33 društvenih pravil v toliko, da se glasi sledeče: — — pripade društveno imetje podpornemu društvu za slovenske

visokošolce na Dunaju. — Izvršitev sklepa glede vseučilišča v Solnogradu se na predlog t. Val. Levičnika odloži na ugodnejši čas. Ker je za in proti predlogu bilo oddanih jednako število glasov, je odločil t. predsednik. — Soglasno se je sprejela resolucija, katero je predlagal t. Dolšak radi slovenske univerze v Ljubljani. Glasi se: „Vspricho nečuvvenega terorizma od strani nemških dijakov, kateremu je izpostavljeno slovenko akademično dijaštvo na vseučiliščih v Gradcu in na Dunaju, in pristranskega postopanja akademičnih oblastev, dalje z ozirom na dejstvo, da ves avstrijski jug nima še svoje vseučilišča in je zlasti za nas Slovence ustanovitev slovenske univerze glede kulturno-narodnega napredka največjega pomena, pozdravlja slov. kat. akad. društvo „Danica“ z zadovoljstvom sklepe občinskega sveta ljubljanskega in deželnega zbora kranjskega v smislu ustanovitve slovenskega vseučilišča v Ljubljani, in pričakuje od slovenske državnozbornske delegacije, da stori vse potrebne korake v doseg tega Slovincem prepotrebne kulturnega zavoda.“

Dr. Frančišek Janković. Dne 31. marca je promoviral na dunajskem vseučilišču g. Frančišek Janković iz Vitanja na Štajerkem doktorjem vsega zdravilstva. Še isti dan je bil potem mal, improviziran večer, katerega sta se udeležila mej drugim odličnim občinstvom tudi državna poslanca vtč. gg.: dr. Stojan in Žičkar. Mej petjem, govori in napitnicami — vlčg. Žičkar je napil slavljencu, njegovemu navzočemu očetu in odsotni materi, istotako vlč. g. dr. Stojan, med tem ko je predsednik „Danice“ jur. Val. Levičnik v imenu „Daničarjev“ nazdravil odhajajočemu najstarejšemu „Daničarju“ — je čas hitro potekal. — G. Janković zapusti kot zadnji izmed onih, ki so bili osnovali „Danico“ Dunaj, ter se poda v domovino. Naj mu bo sreča vsigdar mila!

Odlomek iz poglavja: Furor Teutonicus. Ko je še junakoval Arpinec Marius po težavni poti do slave, dogodila se mu je dogodka, da je srečal hude Tevtone. Velikost je bila v njih telesih, strah v glasovih, groza v pogledih. In zbale so se srčne trume rimskih vojščakov. Samo njih voditelj Marius ni izgubil zdravega humorja. Zavaroval se je z okopi in vodil vsak dan svojo vojsko gledat Tevtonov. Srčni vojščaki so čutili ob takih prilikah po svojem hrbtu prijetno zono, kakor paglavec, ki v očetovem naročju kliče nočnega strahu. Ko se je pa vojska privadila te komedije in ji sovražniki niso bili več grozni, planil je zviti gospod Marius z njo nad hude Tevtone in jih s tako gorečnostjo namahal, da so tulili proti nebu kakor tisoč ranjenih turrov in v dolgopetem begu reševali svoje pomahane glave. In zgodovina je zabilježila tačas furor teutonicus prvič kot faktum. To se je zgodilo v davnih, romantičnih časih...

Valovi zgodovine so naplavljali in odplavljali države...

Tako je zgodovina sezidala tudi avstrijsko državo in ji dala najprej nalogo, da brani krščanski svet pred barbarskim navalom mohamedanstva in ob enem da napravi trden jez cerkveni revoluciji. Avstrija je obe nalogi slavno izvršila. Furor teutonicus pa je ležal takrat na medvedji koži, pil med in si redil žolč prečesto na tuje stroške. Le včasih je začel bruhati jezo iz poganskih prs. Prišlo je leto 1848. Zgodovina je ljubila zvesto Avstrijo in jo je želela še nadalje ohraniti. Zato ji je dala novo

temeljno idejo in ji določno začrtala imenitno nalogo, katero je izrazil jasno veliki češki zgodovinar in državnik Palacky v svoji historični poslanici do predsednika frankfurtskega državnega zbora (11. aprila 1848) s sledečimi besedami: „Ako ne bi obstajala avstrijska država že davno, pohiteti bi morali, da bi jo v prid Evropi, v prid humaniteti ustanovili. Nravni temelj njenega obstoja je načelo popolne enakopravnosti vseh pod njenim žezlom zjedinjenih narodnostij in konfesij.“ To je zares lepa ideja, vredna velike države, in Avstrija bi zaigrala pravico do obstanka, ako bi se ne hotela ali ne mogla korenito izvesti. No furor teutonicus, ki ni bil nikoli nič prida, se je sedaj prelevil v brezverskega liberalca in si izmislil v svoji vladohlepnosti birokratično formulo, po kateri bi centralistično vladal nad vsemi avstrijskimi narodi. Dasi je bil v začetku zmagovit, prišel je konečno do trdnjave, ob kateri bo moral razbiti svojo bučo. To trdnjavo pa tvorijo probujeni Slovani v zvezi z velikim delom dobrih Nemcev. Da, tudi katoliški Nemci vedo, da tvori jedno krilo avstrijskega orla enakost in drugo pravičnost. Ako kdo le jedno od teh dveh kril oškrne, ne bo letal več avstrijski orel tako ponosno, kakor je bil navajen. Cesarskemu geslu: „Viribus unitis“, ki je program avstrijske države, ni mogoče drugače ustreči, nego da se goji vsak posamezen del z jednako ljubeznijo, da bo vsak del močen in svoboden in bo kot zdrav ud krepil vse telo. Ako Avstrija izvrši svojo temeljno nalogo, potem bo ona brez dvoma najnaprednejša država v Evropi, in radikalni Nemci bodo še hvaležni Slovanom. Kajpada je sedaj boj hud in furor teutonicus se kaže v svoji pravi podobi: Na Slovanih je sedaj, da so trdni in da rešijo Avstrijo držeč se nje temeljne ideje. Morda so liberalni Nemci v zvezi z nacijskimi že storili zadnji napor, da bi na silovit način zavrli uresničenje zmagovite državne ideje. Da so mogli to storiti samo še z revolucijsko silo, je dobro znamenje za Slované in ž njimi zvezane Nemce. Kakor Marijevi vojaki privadili se bodo na furor teutonicus in ga pogumno in odločno neklestili. Tako stoje stvari v obče. Vse to smo pripovedovali zato, da bi se v primerni luči pokazali pojavi onega furorja, ki pustoši nemško-nacijsko dijaštvo, v prvi vrsti burše. Poročali smo že o njih junaških činih, danes se hočemo dotakniti njih idej, izraslih iz njih poganškega nacijskizma.

12. svečana so priredili nemški burši v badenski prestolici Karlsruhe svoj shod. Kot slavnostni govornik je nastopil znani kolovodja Osthaus, ki je bil pred dvema letoma relegiran z avstrijskih univerz radi protisemitskih izgredev na dunajski univerzi. Tečaja njegovega govora sta bili vprašanji, ali more Avstrijec ljubiti svojo domovino, in ali more biti zvest cesarju.

„No, in poglejte si Avstrijo. Tam so Nemci samo majhen del, sicer dobite Čehe in Poljake, Madjare in Jude, Hrvate, Slovence, Rutene, Slovake, Hanake in kdo ve, kake narode še. Govore več nego dvanajstoric jezikov, državljan ne ume državljana, in noben ideal jim ni skupen kakor k večjemu ta, da bi uničili drug drugega ali pa prišli narazen. In sedaj misliti o Avstrijcu, da ljubi svojo domovino. Gospoda moja, jaz menim, da ni nespametnejše misli na svetu. Avstrijski Nemec ljubi svoj

narod kakor mi, ljubi svoj dom, kakor mi, a prav ker ga ljubi, mora si prizadevati, da pride iz kletke narodov, iz Avstrije.“

„In prav tako je z zvestobo do cesarja. Ker smo mi cesarju (nemškemu) zvesti, radi tega še daleko ni potrebno, da bi bil Avstrijec zvest svojemu cesarju.“ Tu je slavil Hohenzollerce, ki so se zastavili za nemško stvar, pohvalil Marijo Terezijo in Jožefa II., ki sta razširjala nemško kulturo, potem pa udaril pa Habsburžanih, kako so množili svojo hišno moč po ženitvah in pogodbah, s takimi besedami, da jih ne smemo priobčiti. Potem je nadaljeval:

„Nemci so dosedaj pri vseh bojih narodov igrali ulogo nakovala. V Pešti gospodari Madjar, v Krakovu Poljak, v Pragi Čeh. Na jugu se bore za državno samostojnost Hrvatje in Slovenci. Skupen pa je vsem tem slovanskim narodom neugasen srd do Germanov. To slovansko oblastnost (Grossmannsucht) podpihuje jezuitizem, kateremu je protestantsko nemško cesarstvo trn v očesu. Vlada skrbi dobro za to, da slovanska gorečnost ne ugasne. Za češke nesramnosti zadnje dobe ni imela drugega kot prijazno muzanje. So-li Slovani pozabili, da so vse prejeli od Nemcev? — To je ravno, kar naši bratje v Avstriji tako grenko čutijo, da so skozi celo tisočletje svojo najboljšo imovino dajali, samó da žanjejo brezdanjo nehvaležnost. Nehvaležen je cesar, nehvaležna cerkev, nehvaležno vesoljno slovansko ljudstvo. Minil je čas, ko je pustil Nemec, da so se drugi ljudje z njim norčevali. Ako smo za poldrugi milijon Elzasovcev, katerim je vrhu tega še čisto ugajalo pod Francijo, zastavili našo kri, potem bi bila sramota, ako bi se pri najmanj milijonih nemških Avstrijcev, če pride do tega, pomišljali le trenutek, storiti taisto.“

Taka je vsebina govora, v kolikor nas zanima. Njegovih zgodovinskih in državnih modrostij ne bomo razpravljali. Vse to se je govorilo sicer pri „belem medvedu“ v badenski prestolici, a izraža verno mišljenje tudi avstrijskih komilitonov.

Zanimiv je tudi „Frühschoppen“, katerega so napravili dunajski burši v čast poslancu Wolfu. Zastopane so bile še štiri avstrijske in šest nemških univerz. Wolf je povedal, da je z dušo in telesom burš tudi kot politik, da je pravi burš ob enem krepek značaj. Burševstvo je spravilo energičen tok v politično življenje in je že vzgojevalno vplivalo na kmetiško ljudstvo, katero sedaj čuti z burši. Njih naloga je, boriti se za svobodo, čast in domovino brez pogajanj, zakaj narodna misel je nespravljiva in rezka. Pražka prepoved čepic je le del onega gibanja, ki meri na zator nemštva v Avstriji. Iz univerz hočejo napraviti Prokrustove postelje, ker država ne mara značajev, ampak številke 1, 2, 3, a, b, c itd. To pač ugaja slovanstvu, v katerem se ne dobi skoro nobenih značajev, nikakor pa ne nemštvu, katero nima vzroka, da bi pomagalo činiti slovansko državo. — Nemški burši pa so hvalili avstrijske, da so svojo zgodovinsko nalogo dobro izvršili, in jim obljubovali svoje gorko srce in, ako bo treba, tudi drugačno pomoč. — Tako in jednako govore in se bratijo avstrijski in nemški burši na svojih mnogih shodih. Vedno ista pesem: Deutschland, Deutschland über Alles.

Burši imajo dva svetnika. Njih verskim potrebam ustreza doktor Luter, ki je bolno Nemčijo operiral s tem, da jo je za vedno prerezal

v dva protivna dela. Narodni junak pa je Bismarek, starec v saskem lesu, menda zato, ker je iz Avstrije napravil indirektno slovansko državo, ko jo je izločil iz nemške zveze.

Razen krokov in menzur si špogajo burši v sedanjih časih tudi verska razmotrivanja. Fantje so sicer večinoma kršчени pri rimsko-katoliškem kamenu, a to ne sme temeljitim učenjakom omejevati prostosti mišljenja. Tako je neki Födisch govoril, da mora današnja rimsko-katoliška politika razburiti nemško samozavest, in da doni med Nemci z neukrotljivo silo bojni klic: *Los von Rom!*

Za svoje vzveličanje bodo že sami skrbeli in Bog razume tudi nemško in po pregovoru ne zapusti nobenega Nemca. Na univerzi je neki akademik v svojem norem govoru rekel: „Če proti Rimukonečno še ne zamahnemo, bodi v pojasnilo, da se nam zdaj ravno ne zdi koristno, da pa nemško-nacijonalno dijaštvo čaka samo najugodnejšega trenutka, da pokaže svojemu ljudstvu z velikim vzgledom, kako naj se iz vezij rimske smrtne sovražnice oprosti...“

In ti naduti mladiči, ki so celo v manjšini na univerzi, hočejo ustrahovati slovanske dijake. Mi jim damo najkrepkejši odgovor, ako jih nadkrilimo v izobrazbi z mirno pridnostjo, kajti v življenju ne velja krik ampak um. Tako bodo ti moderni Tevtoni zopet naleteli na Marijevo vojsko. Ravno burši so najslabši, najbolj osuroveli del dijaštva. Pravi studentes a non studendo.

Wer kann wohl der alma mater
Seine Mussestunden weihen,
Wenn ihn drückt der wüste Kater
Wenn er ausficht Prügeleien.

Kot slovansko filologijo čitajo v letnem tečaju na dunajski univerzi:

1. Prof. dvorni svetnik Dr. Vatroslav Jagić: Grundzüge der slavischen Paläographie (4 ure na teden); Ausgewählte Punkte aus der slavischen Grammatik (2); Uebungen im slavischen Seminar (2).

2. Prof. Dr. Jožef Constantin Jireček: Geschichte der slavischen Völker im Mittelalter. II. Theil (4); Macedonien und Albanien im Mittelalter in geographischer Uebersicht (2); v seminarju za slovansko filologijo: Lectüre mittelalterlicher Schriftdenkmäler (2).

3. Privatni docent Dr. Venzel Vondrák: Historische Grammatik der böhmischen Sprache (I. Theil: Lautlehre) (2).

4. Privatni docent Dr. Milan vitez pl. Rešetar: Geschichte der serbokroatischen Sprache (Fortsetzung) (2).

5. Privat docent Dr. Matija Murko: Die Romantik (Periode der Widergeburt) bei den Südslaven (Fortsetzung) (2).

Opomba uredništva. Tretji zvezek izide začetkom meseca julija.

Opomba upravnništva. One p. n. gg. naročnike, ki spremene svoja bivalšča, nujno prosimo, da nam blagovole to pravočasno javiti, ker le na ta način zamorejo list redno dobivati, brž ko izide.